

מבז"ז מוהר"ן  
הוספות

מחיי מוהר"ן כת"י

עם  
ביאור חברותא  
ללימוד בעיון

רב לכם סוב את ההר

אמר שהמתמיד בלימוד ספרו יהיה נעשה איש כשר באמת  
ובעל מח גדול כי יש בה עמקות נוראה שאין בשום ספר  
(חי"מ שמוז שמח)

תורה אור

ירמיהו ו (ד) קדש עליה  
 מלמדה קימו ונעלה  
 בקדשים או לנו כי פנה  
 היום כי ינטו צללי ערב:  
 דברים ג (כח) אעברה  
 נא וראה את הארץ  
 הטובה אשר בעבר הירדן  
 הנה הטוב הנה והלכנו:  
 ישעיה א (כז) ואשיבה  
 שפטיך כגראשנה ויצענך  
 כבתחלה אחרי כן תקרא  
 לך עיר הצדק קריה  
 נאמנה:  
 ירמיה ה (א) שוטטו  
 בחוצות ירושלם וראו נא  
 ידעו ובקשו ברחובותיה  
 אם תמצאו איש אם יש  
 עשה ממשפט מבקש  
 אמונה ואסלה לה:  
 דברים כו (ט) ולתתך  
 עליון על כל הגוים  
 אשר עשה לתחלה ולשם  
 ולתפארת ולתהלה עם  
 קדש לידוך אלהיך  
 כאשר דבר:  
 דברים לב (ח) בתחלה  
 עליון גוים בהפרידו בני  
 אדם יצב יצב עמים  
 למספר בני ישראל:  
 משלי כח (כ) איש  
 אמונות רב פרקות ואין  
 להעשיר לא יצקה:  
 בראשית כו (כז) ויצא  
 וישק לו וירח את ריח  
 בגדיו וירכהו ויאמר  
 ראה ריח בני כריח שדה  
 ויחן פרכו ויוד: (כח)  
 ויתן לך האלהים משל  
 השמים ומשמי הארץ  
 ורב דגן ויתירש:  
 בראשית כו (טג) ויצא  
 ויצחק לישח בשדה לפנות  
 ערב וישא עיניו וירא  
 ונהה גמלים פאים:  
 איכה ג (ח) תנשמים  
 לבקרים רבה אמונתך:  
 קהלת יא (ה) כאשר  
 אינך יודע מה ידך הרוח  
 פעעמים בקטן המלאה  
 קכה לא תדע את מעשה  
 האלהים אשר יעשה את  
 הכל:  
 ישעיה יא (ט) לא ידעו  
 ולא ישיחו בקל הר  
 קדשי כי מלאה הארץ  
 דעה את ידוד כמים לים  
 מכסים:  
 שמות טז (כט) ראו כי  
 ידוד נתן לכם השבת על  
 פן הוא נתן לכם ביום  
 הששי לים יומים שבו  
 איש תחתיו אל יצא איש  
 ממקומו ביום השביעי:  
 דברים ב (ג) רב לכם  
 סב את הנה הנה פנו  
 לכם צפנה:

רב לכם טוב את ההר פנו לכם צפונה

הונה פ"א ע"י חיי מוהר"ן כתי שהיה ביד רבי שמואל הורוביץ ז"ל צילום 0070

הנה הגדלות מפיל את האדם ומשפילו הן בגשמייות והן ברוחניות כי איש ישראל אם הוא דבוק בהש"ת ובאמונתו חק' אזי אינו יכול לשלוט עליו שום דין ולא יהי' לו שום נפילה כי מי יוכל ליגע בו כאשר הוא קרוב אל המלך ובאיזה מקום אשר הוא הונה שם הר אלקים וממשלת הקב"ה עליו, אבל אם הוא נופל מאמונתו היינו שנפל בגדלות ואזי הוא מובדל מהקב"ה ואז אין אני והוא יכולין לדור במקום אחד [1] ואז כל הדינין שורין עליו ומאין בא לו הגדלות מחמת שהוא לומד או מתפלל בפניה ומחמת זה בא לידי גדלות ואיתא בזה"ק [2] כד בר נש נפילי מאמונה כדון כל דינין מתנוצצין ומתלהטין ביה כי הם תמיד מצפים מתי יפול מאמונה כי תיכף ומיד שנפל מאמונה בא לידי כפירה וזה נקרא בחי' ערב שמערבב האמונה ואזי דינין שורין עליו וזהו [3] **אזי לנו כי פנה היומ' כי נטו צללי ערב**, וכבר נודע שההר נקרא אמונה כי ההר נקרא ירושלים כ"ש [4] **ההר הטוב הזה והלבנון ופרש"י** ההר הטוב זה ירושלים והלבנון זה ביהמ"ק וירושלים נקרא אמונה כ"ש [5] **קריה נאמנה**, וע"כ כשנפל מאמונה הנקרא ירושלים ובא לידי כפירה זה נקרא מהריבי ירושלים וכ"ש [6] **שוטטו בחוצות"י ירושלים ובקשו"י** איש אמונה א"כ כשנפל מהאמונה נקרא מהריבי ירושלים מחמת הפרדתו מהש"ת ובאים ישראל בגלות כי הש"ת נתן מתנה לישראל שנקראו עליון וכ"ש [7] **ולתתך עליון על כל גווי הארץ וכשהרבה ירושלים אזי בחי' עליון בגוים** וזהו שכתוב"י [8] **בהנחל עליון גוים** דהיינו שביחי' עליון בגוים מחמת שנתפרדו מהקב"ה זהו [9] **בהפרידו בני אדם** שכני אדם הנפרדים מהש"ת מחמת הגדלות והפניה שלמד בה ועי"ז הרבה ירושלים אזי אותו בחי' עליון בגוים כי האמונה האמיתי אם הוא באמת אזי משפעת שפע ברכה וכל טוב מהש"ת על ישראל וגם אם הוא מאמין באמונה שלימה בהש"ת אזי ירא מהש"ת יראה ואז אינו יכול ליפול מהאמונה כי האמונה היא למטה וכשהיא בשלימותה אזי נשפעים ממנה כל ההשפעות"י והברכות כ"ש [10] **איש אמונה רב ברכות** וג"כ נקרא שדה כי כמו השדה שגדילה בה כל התבואות ונלקטין בה כל הפירות כן ע"י האמונה הזאת כל הטוב, ויעקב נקרא ג"כ שדה כ"ש [11] **ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה' ויתן לך וכו'** וכל הדינין מתבטלין, אבל כשהוא נופל מהאמונה ובא לידי כפירה נקרא מהריבי ירושלים וכל הדינין שורין עליו וזהו [12] **ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב** יצחק הוא בחי' דין היינו אימתי"י דינין שורין באותה בחי' הנקרא שדה, לפנות ערב, דהיינו כשמערבב האמונה ובא

לכפירה אז הוא נקרא מהריבי ירושלים ובמה יוכל לתקן זאת ע"י בינה דהיינו כשהתכוונות בגדלות"י הכורא ית' וזהו [13] **חדשים לבקרים רבה אמונתך"י** דהיינו כשעומד בזריזות כבוקר לעבודת כוראו ביראה ופחד לשמו הגדול ית' אשר בהיותו מתבונן בבוקר שהחזיר לו כמדת טובו את נשמתו הנמסרת תמיד בכל יום אזי נופל עליו היראה ופחד משמו הגדול ית' ואז נתרחבה ונתרבה האמונה וזה **חדשים לבקרים רבה אמונתך"י** שנתרחבה ונתרבה האמונה וזהו הנקרא סוד העיבור"י **בעצמים בבטן המליאה** [14] ואז אינו יכול ליפול ולבא לידי גדלות כי אז נתרבה ונתרחבה האמונה חק' הנקרא ירושלים ואז ע"י ההתכוונות"י הזה נעשה ממהריבי ירושלים בנין ירושלים ולעתיד לבוא בב"א"א או ימלא **הארץ דיעה** [15] ואז יהי' בנין ירושלים בכלול ולע"ע בהתכוונות"י זה נעשה בנין בחי' ירושלים של כאו"א מוזאת הבחי' הנקרא אחד, וזאת הבחי' נקרא עוה"ב כי לעתיד לבא ב"ב אז יהי' דיעה שלימה, וגם כי זה נקרא סוד העיבור"י דבר אשר לא היה מקודם, ועוה"ב נקרא שבת, וגם בשבת נפתחין שערי בינה להתבונן האדם בעצמו היכן המקום אשר הוא עומד כי בחול משוקע במרדנות"י ואינו יכול להתבונן היטב"י הדק אבל אם יש לו בחי' שבת דהיינו בחי' עוה"ב דהיינו בחי' התכוונות"י היכן"י המקום שעומד שם שלא יהיה עושה מעשה זמרי ומבקש שכר כפנחס [16] דהיינו שאינו מבין המקום שהוא עומד כי לפעמים עומד במדרגה הפחותה שבכולם"י ונדמה לו שעומד במקום גדול אבל כשיש לו בחי' שבת היינו שיתבונן בעצמו היכן"י הוא עומד אזי אינו נופל בגדלות ואינו מבקש שכר פנחס ובשביל זה נקרא בחי' שבת כי בשבת יכול להתבונן בעצמו וגם איתא בזה"ק שבת שין בת תלת גוונים דעינא וכת עיין בחי' עיני השכל נמצא שבת נקרא עין לראות וזה שאמר משה [17] **ראו כי ה' נתן לכם את השבת** דהיינו כשיש לכם בחי' שבת אז תראו ותתבוננו היטב היכן"י המקום שאתם שם שלא תהיו עושים מעשה זמרי ומבקשים שכר כפנחס ע"כ **שבו איש תחתיו** [18] היינו כאו"א יחשב בעיני עצמו ללא כלום היינו שיהשוב בעיני עצמו במדרגה הפחותה שהוא תחת מדרגתו"י ואם אין אתה יכול לבא לידי ענוה זו עכ"פ אל יצא איש ממקומו היינו שלא יהא עושה מעשה זמרי ומבקש שכר כפנחס, וזה [19] **רב לכם טוב את ההר**, דהיינו הגדלות שבכם הסובב את האמונה הנקרא הר כנ"ל ובשביל זה שורין דינין עליכם ומה תקנתו, **פנו לכם צפונה**, היינו שתפנו לכם אל לבבכם בחי' צפונה דבר הצפון בחי' שבת בחי' עוה"ב דהיינו התכוונות"י ואז יהי' נקרא בנין ירושלים אמן ואמן:

18	בכתי"י אמונתך	21	בכתי"י בחוצות בחוצות ירושלים	24	בכתי"י ובאמונתו
19	בכתי"י שבכילים	22	בכתי"י אבקש	25	כתי"י פסיק ארוך ונראה יהיו
20	בכתי"י הכין	23	בכתי"י העיבר	26	בכתי"י מאמונה
21	בכתי"י סו כט	24	בכתי"י שכתב	27	בכתי"י אמונתו
22	בכתי"י הכין	25	בכתי"י לך ה'	28	בכתי"י אמונתו
23	בכתי"י פסוק ה"ל	26	בכתי"י ב"ב	29	בכתי"י אמונתו
24	בכתי"י מדרגותיו	27	בכתי"י ישעיה יא ט'	30	בכתי"י אמונתו
25	בכתי"י ב' ג'	28	בכתי"י בהתבוננת	31	בכתי"י אמונתו
26	בכתי"י התבוננת	29	בכתי"י העיבר	32	בכתי"י אמונתו
		30	בכתי"י בסירדות	33	בכתי"י אמונתו
		31	בכתי"י הטיב	34	בכתי"י אמונתו
		32	בכתי"י התבוננת	35	בכתי"י אמונתו
		33	בכתי"י הכין	36	בכתי"י אמונתו

# מאמר רב לכם טוב את ההר

## מחיי מוהר"ן כתב יד

גרסה זו היא העתקה של תורה זו כפי שנדפסה לראשונה בסוף הלקוטי מוהר"ן בשנת תשכ"ט.<sup>1</sup> וההגהות בהערות כאן הן על פי צילום כתב יד שהיה אצל רבי שמואל הורוביץ זצ"ל.

### הקדמה

רבנו רומז את השגתו כאן בפסוק שאמר הקב"ה לבני ישראל בסוף ארבעים שנה, "רב לכם טוב את ההר פנו לכם צפונה", ומבאר שאע"פ שפשוטו ציוה אותם להתחיל את המסע לא"י אחרי שקבלו ענשם על חטאם לסובב במדבר ל"ח שנים, רמז בדבריו גם עצה לכל אדם בכל זמן ובכל מדרגה (בכל עולם שנה נפש), "פנו לכם" (בחי' "לך לך" שנאמר לאברהם שביאר השפת אמת שהיא בת קול שנמצאת תמיד בעולם לכל אחד/י), דהיינו לעצור משטף החיים והרגל המעשים, ולהתחיל התחלה חדשה, להתבונן היכן אני אוהו במדת האמונה והגאווה הסובבת אותה ומחריבה אותה. וזהו "פנו לכם צפונה", לכם דייקא, עצרו ותבוננו בתוככם לתקן את המחשבות הצפונות בלב, שם מחשבות היצ"ט ויצה"ר (תורה מט/י). דהיינו שכל אחד יתבונן עד כמה באמת מצד מעשיו ומדרגתו לא מגיע לו כלום, כי א"א לצאת חובת הדין לפי עוצם רוממות ה' ית', ועל כל פנים שלא יחשוב שמגיע לו יותר ממדרגתו האמיתית, שזה ממש עבירה שעליו אמרו הזהירו מהצבועים שעושים מעשה זמרי ומבקשים שכר כפנחס. ולעצור ולהתבונן בשכר הצפון לנו לעתיד לבוא.

נקודות החדוש בתורה זו נראה שהן:

- א. מה שהאמונה והגאווה הן זה לעומת זה.
- ב. ומה שאמונה על ידה נמשך שפע רוחני וגשמי והשגחת ה'.
- ג. ומה שמכנה את האמונה ירושלים אע"פ שבדרך כלל ירושלים היא היראה.
- ד. ומה שמכנה את האמונה הר שדה ויעקב אע"פ שבפסחים פה. אברהם קראו הר ויצחק שדה ויעקב בית.
- ה. מה שמבאר ששבת כיון שהיא בחי' ש' בת דהיינו ג' גוני העין ובה עין היא מסוגלת להסתכל על עצמו ולראות היכן אוהו במדותיו ועי"ז לבוא לשפלות וביטול הגדלות ועי"ז בא לאמונה.
- ו. ומה שהעצה לחזור לאמונה דהיינו לשפלות וענוה, היא ע"י הבינה, דהיינו התבוננות במחשבת הלב, בגדולת הבורא ובטוב הצפון לעתיד לבוא, ובעוה"ב, וגם בעוה"ז שמחזיר לנו בטובו בלבד את הנשמה בכל בקר, אע"פ שמצד הדין איננו ראויים לכך.
- ז. ובאמת צ"ע ראה תורה ד' תנינא אות ו' שאותות ומופתים וניסים הם שמכניעים את חכמה הטבע ומחזקים את האמונה, וכמו שמצינו בעשר מכות שהיו במצרים שעל ידם התנתקו עם ישראל קצת מהכפירות וכשפים שהיו שקועים בהם. ותימה שכאן דווקא ההתבוננות מְחַזְקֶת את האמונה. וצ"ל שבאמת בלי התבוננות לא יועיל שום נס, אבל החדוש כאן שלא רק נס ממש צריך לעורר התבוננות אלא גם ניסים טבעיים צריכים לעורר את ההתבוננות, כגון זה שאדם ישן ומתעורר בטובו ית'.
- ח. עוד צ"ע איך ההתבוננות בעתיד לבוא מחזק את האמונה הרי לזה בעצמו צריך אמונה. נראה שעל כן אומר רבנו שעיקר ההתבוננות היא בשבת, כי שבת היא מעין עולם הבא, שאפשר לזכות בה למעין הדעת שתהיה לעתיד לבא. ונראה שגם מי שאינו במדרגה כזו מרגיש הרגשה אחרת בשבת, ועצם היכולת שלו לעצור את החיים ולשמור ולכבד את השבת היא אמונה שרשית חזקה מעין הדעת הנ"ל שמשיעה על האמונה בימי החול. וראה גם תורה לא אות ב' ששבת היא אמונה בחידוש העולם ביחודו ית'. ועין בזה ביאור המהר"ל שבת קיח/יח.

<sup>א</sup> בו ער ל' ניסן תשפ"ו

<sup>ב</sup> ע"י הרב משה קרמר.

<sup>ג</sup> ראה באריכות בתורה אחד היה אברהם ובתורה קמב.

<sup>ד</sup> תורה מט אות א' – נמצא שהלב הוא הציר, כמו שכתוב (שם ע"ג): "צור לבי". ואית יצירה לטב ולביש, כמו שאמרו חכמינו, זכרונם לברכה (ברכות ס"א): "וייצר" – בשני יודין וכו'. והם שני יצירין, יצר טוב ויצר הרע. הינו מחשבות טובות, הם יצר טוב. ומחשבות רעות, הם יצר הרע. כי עקר היצירים, הם המחשבות והחכמות שלב, כמו שכתוב (בראשית ו'): "כי יצר מחשבות לבו" וכו'. וכשארם חושב במחשבות רעות, הוא מטמטם את החלל של הבריאה, ששם התגלות המדות. כי הלב הוא צור העולמים, הינו צור המדות.

<sup>ה</sup> מהר"ל חרושי אגדות שבת דף קיח: – כל המשמר שבת כהלכ' וכו'. דבר זה מבואר מאוד, ממה שאמרו (במדרש) (הובא בתוס' חגיגה ג' ב') שלשה מעידין זה על זה, ישראל ושבת מעידין על הש"י שהוא אחד, הש"י והשבת מעידין על ישראל שהם עם אחד, הש"י וישראל מעידין על השבת שהוא יום מיוחד קדוש שבו שבת הש"י מכל מלאכתו. ובארנו דבר זה באריכות (בכמה מקומות) (תפארת פ"מ), והוא מבואר מה שתקנו בשבת בפרט אתה אחד כי השבת מורה על אחדותו מה שאין לו זוג וכאשר משמר והשבת) כהלכתו מסולק הוא מן חטא ע"ז, כי אין חטא ע"ז רק שנותן יד לכחות חצונות, והשבת מסלק כל הכחות החצונות עד שהכל מסולק והכל (שב אל) הש"י והוא אחד. וזה מבואר מאוד כי מאחר שהוא מעיד על הש"י ברא הכל, אם כן מסולק (הוא מן כל ע"ז והכל שב אל מי שברא הכל,

ט. ראה שיחות הר"ן אות רסא, שיש שם כמה לשונות מאד דומים ללשון התורה הזו. כגון שעיקר הכפירות דהיינו פגם האמונה באים מגדלות. ושהאמונה מקור הברכות. ושהשבת בחי' עין שמסוגל להסתכלות בעצמו,

עד כאן ההקדמה

✳

## רב לכם טוב את ההר פנו לכם צפונה [דברים ב] v:

פשוטו של מקרא הוא שמושה רבנו מספר על מסע בני ישראל במדבר שגרם חטא המרגלים שלא יתן להם אדום לעבור דרכו לארץ ישראל, והיו סובבים במדבר בדרומו של הר שעיר, דהיינו ארץ אדום, שלשים ושמונה שנים, עד שמתו כל יוצאי מצרים. ואז אמר להם לפנות צפונה לכוון ארץ ישראל.

אע"פ שאמר להם רב לכם טוב את ההר, אין הכוונה שהיו סובבים את הר שעיר, אלא עשרים שנה ישבו בקדש ועשרים שנה נסעו ממקום למקום כארבעים מסעות בעשרים שנה, כולם היו בדרום ומערב הר שעיר בלבד דהיינו חצי האי סיני ובדרום הארץ היכן שלא כבשו עולי מצרים, דהיינו עד הר שעיר שהוא מדרום ים המלח<sup>1</sup>.

ורבנו מבאר כיצד רמז להם הקב"ה עצה בעבודת ה', לכל אדם בכל מקום ובכל זמן, כיצד לעצור ולהתבונן ולחזור בתשובה, בעניין היסודי ביותר בעבודת ה', דהיינו בנין האמונה, וביטול הגאווה המחריבה אותה.

ואולי אפ"ל שגם מה ש"טוב את ההר" אינו כפשוטו, כאן הרמז שהאדם עסוק בטרתת הפרנסה והרדיפה למלא תאוותיו, וסובב סביב עצמו, שנים רבות במקום לעצור ולהתבונן שהוא לא בכיוון בכלל, כי הוא כל הזמן סובב בפרוודור, במקום לפנות בו לכוון הטרקלין, למה שצפון לו לעתיד לבוא. וזהו "רב לכם טוב את ההר" שאמר להם משה רבנו שכיון שהגדלות שבכם סובבת את האמונה, על כן שורים עליכם הדינים, על כן "פנו צפונה", להתבונן בתכלית, דהיינו בעולם הבא, ועי"ז תבואו לשפלות, ועי"ז לאמונה ועי"ז לכל טוב בזה ובבא.

הנה הגדלות מפיל את האדם ומשפילו הן בגשמיות והן ברוחניות. בגשמיות ה' סר ממנו, וממילא שורים עליו דינים, ונמנע ממנו השפע טוב. וברוחניות כיון שה' סר ממנו הוא נופל מהאמונה ובא לכפירות.

**כי איש ישראל אם הוא דבוק בהשי"ת – בהשם יתברך ובאמונתו<sup>2</sup> הק' אזי אינו יכול לשלוט עליו שום דין, ולא יהי"ט לו שום נפילה, כי מי יוכל ליגע בו, באשר הוא קרוב אל המלך, ובאיזה מקום אשר הוא חונה, שם הר אלקים דהיינו הר האמונה שע"ז וממשלת הקב"ה עליו. אבל אם הוא נופל מאמונה<sup>3</sup> היינו שנפל בגדלות<sup>4</sup>, ואזי הוא מובדל מהקב"ה, ואז הקב"ה אומר אין אני והוא יכולין לדור במקום אחד כמבואר בגמרא סוטה ה. [ב<sup>2</sup>]<sup>5</sup>, ואז כשהקב"ה סר ממנו כל הדינין שורין עליו.**

ולפיכך אמר אפילו עובד ע"ז כאנוש מוחלין. וואל יקשה לך, א"כ למה עובד ע"ז כאנוש מאחר שהשי"ת אחד אין זה קשיא כלל, כי דבר זה מחמת יצרו, כמו מי שידוע שאסור לבא על אשת איש והוא עובר מפני יצר הרע, וכך דבר זה, כי במה שהוא שומר שבת מודה באחרותו ית' וזה מסולק ממנו החטא יותר ממה שחוטא בעבודה זרה. וזה כי כאשר מקיים השבת הוא דבק במדריגה של האחרות לגמרי, עד שבאותה מדריגה אין כאן ע"ז ושניות לגמרי, ונחשב ע"ז שעבר מפני יצרו שהיה כופה אותו לזה, ודבר זה דוקא כאשר שומר שבת כהלכתה. ולגמרי מכל וכל, שאז יש לו דביקת באחרותו מכל וכל עד שהוא מסולק מן ע"ז מכל וכל) ויש לך להבין מה שאמר אפילו עובד ע"ז כאנוש, שהוא היה המתחיל בע"ז והוא שהתחיל להיות נוטה אחר ע"ז, והשומר את השבת מסולק מן ע"ז לגמרי, עד שאין לו צד בחינה אל הע"ז כלל, וזה שאמר דוקא אפילו עובד ע"ז כאנוש מוחלין לו כו'. ועוד יש לך להבין כי המחילה הוא (הסלוק) מן החטא שעשה וכי אף שהוא חוטא בע"ז, הנה השבת מסלק זה החטא הוא ע"ז עד שאין כאן חטא ע"ז, כמו כל מחילה של יום הכפורים שהוא מסלק את החטא אע"ג שלא שב מחטאו יש כאן מחילה, וכן הוא השבת היא מחילה לע"ז. אע"ג שלא שב, ודבר זה מבואר מאוד והוא נכון גם כן מאוד ואין צריך להאריך:

<sup>1</sup> דברים פרק ב (א) ונפן ונסע המדברה דרך ים סוף כאשר דבר ידוד אלי ונסב את הר שעיר ימים רבים: (ב) ויאמר ידוד אלי לאמר: (ג) רב לכם טוב את ההר פנו לכם צפונה: (ד) ואת העם צו לאמר אתם עברים בגבול אחיכם בני עשו הישיבים בשעיר וייראו מכם ונשמרתם מאד: (ה) אל תתגרו בם כי לא אתן לכם מארצם עד מדרף כף רגל פי ירשה לעשו נתתי את הר שעיר:

<sup>2</sup> כידוע המחלוקת בזה עד היכן גבול ארץ ישראל לעניין שביעית.

<sup>3</sup> בכתיב ובאומותו

<sup>4</sup> כתיב פטיק ארוך ונראה יהו

<sup>5</sup> בכתיב מאמונה

<sup>6</sup> ספר המדות גאווה יג – על ידי גאווה נופל מאמונתו. והרמז לזה בתהילים פרק י' (ד) רשע כגבה אפס כל ידרש אין אלהים כל מזמורתיו: ופרש"י – (ד) רשע כגובה אפס – שהוא גבה רוח ומגביה וזוקף פניו ואפס בגבהותו. כל ידרוש – כל מזמורתיו אומרות לו כל ידרוש הקב"ה כל מה שאעשה כי אין משפט. אין אלהים – לית דין ולית דיין:

<sup>7</sup> סוטה ה.

ומאין בא לו הגדלות, מחמת שהוא לומד או מתפלל בפניה, במחשבות זרות וכוונה שלא לשם שמים. ומחמת זה בא לידי גדלות/י<sup>ט</sup>.

ואיתא בזוה"ק-בזוהר הקדוש/י<sup>טו</sup> כד בר נש נפיל<sup>טז</sup> מאמונה, כדין כל דינין מתנוצצין ומתלהטין ביה<sup>יז</sup>, כי הם תמיד מצפים מתי יפול מאמונה, כי תיכף ומיד שנפל מאמונה, בא לידי כפירה.

וזה נקרא בחי' ערב, שמערבב האמונה, ואזי דינין שוריין עליו. כנ"ל תיכף שמתערבב האמונה נעשה כפירות ודינים שורים עליו.

וזהו (ירמיה ו')/י<sup>יח</sup> אוי לנו כי פנה היום<sup>יט</sup> כי נטו צללי ערב. פשוטו של מקרא היא נבואת ירמיהו על גזירת כיבוש ירושלים. ורבנו מביא מכאן ראייה להנ"ל שתיכף בחצות היום כשרק מתחיל היום לפנות, כי החמה פנתה מאמצע השמים אל המערב, ונטו הצללים למזרח, נקרא צללי ערב. וכן הדין שמחצות היום נקרא ערב על כן קרבן תמיד של ערב אפשר להקריב מחצות היום/כ<sup>א</sup>. וכידוע שהוא זמן המנחה שבו מתעוררים הדינים.

וכבר נודע שההר בה' הידיעה נקרא אמונה/כ<sup>א</sup>, כי ההר הידוע ומפורסם נקרא ירושלים, הוא הר המוריה/כ<sup>ב</sup>, כ"ש-כמו שכתוב (דברים ג')/כ<sup>ג</sup> ההר הטוב הזה והלבנון, ופרש"י ההר הטוב זה ירושלים, והלבנון זה ביהמ"ק-בית המקדש/כ<sup>ד</sup>. דהיינו מהאופן שמשוה רבנו ביקש להכנס לארץ ולבוא

<sup>ט</sup> סוטה דף ה. אמר רב חסדא ואיתימא מר עוקבא כל אדם שיש בו גטות הרוח אמר הקדוש ברוך הוא אין אני יכולין לדור בעולם שנא' מלשני בסתר רעהו אותו אצמית גבה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל אל תקרי אותו אלא אתו לא אוכל איכא דמתני לה אמספרי לשון הרע שנא' מלשני בסתר רעהו אותו אצמית.

קובץ שיטות קמאי על סוטה ה. (בשם הסמ"ק סימן כב) שאלו לחכם מהו הגאווה. אמר להם שטות שאין בעלה מכיר בה, וגם נקרא תועבה שנאמר (משלי ט"ז) תועבת ה' כל גבה לב, וגם כתיב (תהלים ק"א) גבה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל. אמר הקב"ה לי נאה הגאווה להיות גאה דכתיב (שם צ"ג) ה' מלך גאות לבש. וזה רוצה לגזול מלבושי כביכול אין אנו יכולין לדור במדור אחד.

הגהות וחיודשים (רבי יצחק אייזיק חבר) על סוטה ה. - ואר"א כל אדם שיש בו גטות. נ"ב כמ"ש וידעת היום כו' כי ה' הוא כו' אין עוד ואפס זולתו, והם ב' בחינות מצידו ומצידינו, וא"כ הכל כאין נגדו ית' ועי"ז מלא כל הארץ כבודו, אבל מי שיש בו גטות כו', מורה ח"ו מציאות זולתו, וא"כ באמת נשאר אין, וז"ש אין אני והוא יכולים לדור כו', והבן מאד:

<sup>י</sup> צ"ע לכאורה צ"ל להפך שהגדלות גרמא שיהיה לו פניות ומחשבות זרות. ונראה כנ"ל שהגדלות היא כיון שה' ית' סר ממנו כי מיד שיש לו פניות אזי גם ה' פונה ממנו ואזי בבחי' אחר באחור מתגבר עליו הישות וגאוה, אבל לפני כ' כשהוא פנים בפנים לא שייך גאוה.

<sup>יט</sup> לא מצאתי

<sup>יט</sup> בכתי' נפל

<sup>יז</sup> בכתי' ב' (והפסיק אחר כך נראה ביו)

<sup>יח</sup> ירמיהו פרק ו' (ד) קדשו עליה מלחמה קומו ונעלה בצהריים אוי לנו כי פנה היום כי ינטו צללי ערב:

מצודות דוד (ד) קדשו - יזרוזו אלו לאלו ויאמרו הזמינו עליה מלחמה קומו ונעלה עליה בצהרים והיא העת המוכן ביותר למלחמה. אוי לנו כי פנה היום - וכאשר לא יבשו העיר ביומו ועל כי יהיה רב חפצם לשחת העיר יתאוננו לומר אוי כי פנה היום ועדיין לא לכדנו העיר. כי ינטו צללי ערב - הצל של ערב נטה כי כאשר קרבה השמש לבית מערבו לשקוע ינטו הצללים למרחוק ויתארכו ביותר והוא כפל ענין במ"ש:

<sup>יט</sup> בכתי' פנה היום, מתחשבו פנה יום

<sup>כ</sup> פסחים דף נח. אמר רבא מצותו דתמיד משינטו צללי ערב מאי טעמא דאמר קרא בין הערבים מעידנא דמתחיל שמשא למערב.

<sup>כא</sup> שיר השירים פרק ד (ח) אתי מלכנון כלה אתי מלכנון תבואי תשורי מראש אַמְנָה מראש שְׁנִיר וְחַרְמוֹן מְפַעֲנֹת אַרְיֹת מְהַרְרֵי נְמָרִים: פרש"י... ד"א מראש אמנה הר הוא בגבול צפוני של ארץ ישראל ושמו אמנה ובלשון משנה טורי אמנון והר ההר שנאמר בו (במדבר לד) מן הים הגדול תתאו לכם הר ההר.

<sup>כב</sup> צ"ע כי בית המקדש הוא בחי' דעת ראה ברכות לג. מיישש בו דעת כאילו נבנה ביהמ"ק בימיו. ואילו אמנה היא דייקא היכן שלא יודע.

<sup>כג</sup> דברי הימים-ב פרק ג' (א) וַיִּחַל שְׁלֹמֹה לִבְנוֹת אֶת בֵּית ה' בִּירוּשָׁלַם בְּהַר הַמְּזוּרָה אֲשֶׁר נִרְאָה לְדָוִד אֲבִיהוּ אֲשֶׁר הָכִין בְּמִקוֹם דָּוִד בְּגֵרֶן אֲרָן הַיְיֹבֹסִי:

<sup>כד</sup> דברים פרק ג' (כה) אַעֲבְרָה נָא וְאֶרְאֶה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַהֵר הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְבָּנוֹן:

פרש"י - (כה) אעברה נא - אין נא אלא לשון בקשה: ההר הטוב הזה - זו ירושלים: והלבנון - זה בית המקדש:

שפתי חכמים על רש"י (פ) כדכתיב (תהלים קכה, ב) ירושלים הרים סביב לה: (צ) למה נקרא בית המקדש לבנון, משום דמלבין האדם מן העבירות:

<sup>כד</sup> צ"ע שההר הוא האמונה, ונקרא טוב ונקרא ירושלים, וירושלים כידוע היא יראה שלם דייקא, כמבואר במדרש וכמבואר בתורה א' תנינא אות ד' ואתו ו'. והלבנון שבהר האמונה הוא בית דייקא, השם שקרא לו יעקב אבינו כמבואר בפסחים פת. אברהם קראו הר ויצחק קראו שדה ויעקב קראו הר.

למקום בית המקדש בלשון זה שקרא לירושלים החרה הידוע ולבית המקדש לבנון, למדנו על מהות המקום הזה שהוא מסוגל לטוב, וירושלים נקרא אמונה, כ"ש- כמו שכתוב בנבואת ישעיהו הנביא על ירושלים שמכנה אותה [כ"ה]/כ"ו קריה נאמנה, דהיינו מקום המסוגל לאמונה ונאמנות שבין אדם למקום. נמצא שהחר הטוב שעליו דיבר משה רבנו היא ירושלים המסוגלת לאמונה. כי היא צוואר העולם שער השמים המחובר שמים וארץ/כ"ז על כן בה האמת מאיר ביותר.

וע"כ כשנפל מאמונה הנקרא ירושלים, ובא לידי כפירה, זה נקרא מחריבי ירושלים. דהיינו מחריבי האמונה וכחז"ל/כ"ח לא חרבה ירושלים עד שפסקו ממנה אנשי אמנה. עפ"י הנ"ל שהיראה שומרת על האמונה וירושלים נוטריקון יראה שלם אולי אפשר לומר שהנפילה מהאמונה מתחילה מהנפילה מהיראה ועי"ז נעשה חרבן ירושלים.

וכ"ש- וכמו שכתוב (ירמיה ה)/כ"ט שוטטו בחוצות ירושלים ובקשולא איש אמונה. פירוש שירמיהו הנביא אומר שסיבת חורבן עיר ירושלים, היא כיון שלא נמצא בה אפילו איש אמונה אחד.

א"כ/כ"ב כשנפל מהאמונה נקרא מחריבי ירושלים, מחמת הפרדתו מהשי"ת. ובאים/כ"ג ישראל בגלות. ושם הם מבוזים ונרדפים, ועי"ז בעצמם נופלים להחשיב את מה שחשוב לגויים, יותר מאת האמת. כי השי"ת נתן במתן תורה, בהר סיני/כ"ד מתנה לישראל שנקראו עליון, על ידי התורה

תורה א תנינא אות ד' - ולְהִכִּיר אֶת הַמִּפְרָסִים, אִיזְהוּ עַל-יְדֵי עֲזוֹת, הוּא עַל-יְדֵי בְנֵי יְרוּשָׁלַם, שְׁהוּא בְּחִינַת הַלֵּב, כִּי יְרוּשָׁלַם בְּחִינַת יְרָאָה שְׁלֵם (מ"ר וירא פ' נ"ו, ועי' מ"ר במדבר פ"ב ע"פ נאוה כירושלים), הִינּוּ שְׁלֵמוֹת הַיְרָאָה, הַתְּלוּיָה בְּלֵב, כְּמוֹ שְׁאִמְרוּ רְבוּתֵינוּ וְזָרוֹנֵם לְבָרְכָה (קדושין לב): דְּבַר הַמְּסוּר לְלֵב נֶאֱמַר בּוֹ וְיִרְאֵת: אֵף יֵשׁ שְׁלֵשׁ מִדּוֹת, שְׁהֵם מַחְרִיבֵי יְרוּשָׁלַם, דְּהִינּוּ הַלֵּב, הִינּוּ שְׁמִפְסִידֵין הַיְרָאָה הַתְּלוּיָה בְּלֵב. וְהִשְׁלֵשׁ מִדּוֹת הֵם: תְּאוֹת מְמוֹן וְתְאוֹת אֲכִילָה וְתְאוֹת מְשָׁל, כִּי שְׁלֵשׁ מִדּוֹת אֵלּוּ הֵם בְּלֵב, וְעַל כֵּן הֵם מִפְּסִידֵים הַיְרָאָה שְׁבָלֵב.

שם אות ו' - ועל-ידי בְּנֵי יְרוּשָׁלַם, דְּהִינּוּ תִקּוּן שְׁלֵמוֹת הַיְרָאָה שְׁבָלֵב, עַל-יְדֵי-זֶה נִבְרָא מְלָאָךְ, שְׁמִשְׁפִּיעַ נְבוּאָה לְכָלִי הַנְּבוּאָה.

כ"ה ישעיה א' כא כו

כ"ו ישעיה פרק א (א) חוֹזֵן יִשְׁעֵיהוּ כֵּן אֲמוּץ אֲשֶׁר חֻזַּה עַל יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם בִּימֵי עֲזִיזָהּ יוֹתֵם אַחֲזוּ יְחֻקֶיהוּ מְלִכֵי יְהוּדָה: ..... (כא) אֵיכָה הִיִּתְהָ לְזוֹנָה קְרִיָה נְאֻמָּה מְלֻאָתִי מִשְׁפֵּט צָדֵק יִלִּין בָּהּ וְעֵתָה מִרְצַחִים: ..... (כב) וְאֲשִׁיבָה יְדֵי עֲלִיָּה וְאֶצְרֵף כְּבֹר סִינִיָּה וְאֶסְתַּיְרָה כָּל בְּדִילָיָה: (כו) וְאֲשִׁיבָה שְׁפִטָיָה כְּבָרָאשְׁנָה וְיַעֲצִיף כְּבַתְחַלָּה אַחֲרַי כֵּן יִקְרָא לָךְ עִיר הַצָּדֵק קְרִיָה נְאֻמָּה:

מצודות דוד (כא) איכה - מתאונן לומר איך ירושלים עיר אמונה נהפכה להיות משקרת בה' כזונה המשקרת בבעלה. מלאתי - מעולם היתה מלאה משפט והצדק התמיד בה ועתה נהפכו אנשים להיות מרצחים:

מלבי"ם (כו) ואשיבה שופטיך - הם השופטים בין אדם לחבירו. כבראשנה - שהיתה עלאתי משאט, ויעציך - היועצים בדברים שבין אדם למקום. כבתחלה - שהיתה קריה נאמנה, ע"י יועצים טובים אחרי כן - הוא מאמר מגביל ע"י שאשיב שפטיך כבראשנה, יקרא לך עיר הצדק - בין אדם אדם לחבירו, וע"י שאשיב יועציך כבתחלה, יקרא לך קריה נאמנה - בדברים שבין אדם למקום:

כ"ז לק"ה ערב ה' סוף אות לח. ופרש"י שיר השירים ז' ה'. והוא הדעת כמבואר בברכות לג. מי שיש בו דעת כאילו נבנה בית המקדש בימיו.

כ"ח שבת דף קיט: ואמר רבא לא חרבה ירושלים אלא בשביל שפסקו ממנה אנשי אמנה שנאמר שוטטו בחוצות ירושלים וראו נא וודעו ובקשו ברחובותיה אם תמצאו איש (אם יש איש) עושה משפט מבקש אמונה ואסלח לה איני והאמר רב קטינא אפילו בשעת כשלונה של ירושלים לא פסקו ממנה אנשי אמנה שנאמר כי יתפש איש באחיו בית אביו (לאמר) שמלה לכה קצין תהיה לנו דברים שבני אדם מתכסין בהן כשמלה ישנן בידך והמכשלה הזאת תחת ירך ודף קכ). דברים שאין בני אדם עומדין עליהם אלא אם כן נכשלים בהן ישנן תחת ירך קצין תהיה לנו ישא ביום ההוא לאמר לא אהיה חשב וגו' אין ישא אלא לשון שבועה וכן הוא אומר לא תשא את שם ה' לא אהיה חשב לא אהיה מחובשי עצמון בבית המדרש ובביתו אין לחם ואין שמלה שאין בידי לא מקרא ולא משנה ולא גמרא וממאי דילמא שאני התם דאי אמר להו גמירנא אמרו ליה אימא לך הוה ליה למימר גמר ושכח מאי לא אהיה חשב כלל לא קשיא כאן בדברי תורה כאן במשא ומתן:

כ"ט ירמיה פרק ה (א) שוֹטְטוּ בְּחוּצוֹת יְרוּשָׁלַם וְרָאוּ נָא וְדַעוּ וּבְקִשׁוּ בְּרַחוּבוֹתֶיהָ אִם תִּמְצְאוּ אִישׁ אִם יֵשׁ עֹשֶׂה מִשְׁפָּט מִבְּקֵשׁ אֲמוּנָה וְאֶסְלַח לָהּ:

מצודות דוד (א) שוטטו - לכו בחוצות ירושלים אנה ואנה וראו עתה בהם ותנו לב לדעת מעשה האנשים ובקשו ברחובותיה אם תמצאו שם איש ישר אם יש מי עושה משפט ומבקש אמונה. ואסלח לה - אם תמצאו אף איש יחידי כזה או אסלח לכל העיר:

ל' בכתי- בחוצות בחוצות ירושלים

לא בכתי- אבקש

ל"ב צ"ע לכאורה צ"ל על כן, אמנם בכתב יד כתוב א"כ, אבל צ"ע כי אין לנו ההעתקה הראשונה.

ל"ג צ"ע שאמר באים ישראל בגלות, ולא אמר הולכים ישראל לגלות. אמנם בכתב יד כתוב בגלות, אבל אולי במקור היה כתוב בגלות. גם צ"ע שעד כאן דיבר מגדלות ולא מגלות. אבל אפשר לבאר עפ"י המשך שדייקא בגלות שם בעיקר מאבדים את מעלת העליון שלהם, ע"י שהם מבוזים ולא חשובים, ועי"ז גם בעצמם נופלים להחשיב את מה שחשוב לגויים, ועי"ז נעשים הגויים עליון.

ל"ד ראה תענית טז. - מאי (דברי הימים ב ג-א) הר המוריה? פליגי בה ר' לוי בר חמא ור' חנינא חד אמר הר שיצא ממנו הוראה לישראל וחד אמר הר שיצא ממנו מורא לעובדי כוכבים:

ומצוות שקבלו, וכ"ש-וכמו שכתוב (דברים כו) <sup>לח</sup> ולתתך עליו על כל גויי הארץ, לתהילה לשם ולתפארת (בחי) דהיינו שכל הגויים יהללו את עם ישראל על שהוא הקרוב ביותר להקב"ה. וכשחרבה ירושלים, אזי בחי' עליון בגוים, <sup>לכ</sup> דהיינו שהתהילה והתפארת היא לגויים וזהו שכתוב <sup>לכ</sup> (דברים לב) בהנחל עליון גוים, פשוטו של מקרא מדבר על דורות ראשונים של גויים שהנחילו להם את הארץ וחטאו והענישם. יש בפסוק זה עוד כמה ביאורים, ורבנו מפרש פירוש מחודש דהיינו שבחי' עליון של ישראל הוא בגוים, מחמת שנתפרדו ישראל מהקב"ה. (כעין זה בתורה א' <sup>לט</sup>) שעתה החן והחשיבות של ישראל נפל והוא אצל הגויים)

**פרש"י** - מאי הר המוריה וכו'. אידי דאיירי בפלוגתא דרבי לוי ור"ח תנא נמי הא פלוגתא מאי הר מוריה דאברהם קרא למקום העקידה הר יראה וכתוב (בראשית כב) אל ארץ המוריה: חד אמר הר שיצא הוראה. תורה לישראל כי מציון תצא תורה (ישעיה ב) יורו משפטך ליעקב (דברים לג) ולשכת הגזית שבה עמדו הנביאים המוכיחים לישראל: מורא לעובדי כוכבים. ששומעין גדולות ישראל וירושלים ומתפחדים עליהם. שמעתי. לישנא אחרינא הר המוריה הר סיני מורא לעובדי כוכבים במתן תורה דכתיב (תהלים עו) ארץ יראה ושקטה: **ראה שבת פט**. - אמר ליה ההוא מרבנן לרב כהנא מי שמייע לך מאי הר סיני? אמר ליה הר שנעשו בו נסים לישראל, הר ניסאי מיבעי ליה. אלא הר שנעשה סימן טוב לישראל, הר סימנאי מיבעי ליה. אמר ליה מאי טעמא לא שכיחת קמיה דרב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע דמעייני באגדתא? דרב חסדא ורבה בריה דרב הונא דאמרי תרווייהו מאי הר סיני? הר שירדה שנאה לעכו"ם עליו. והיינו דאמר רבי יוסי ברבי חנינא חמשה שמות יש לו: מדבר צין שנצטוו ישראל עליו, מדבר קדש שנתקדשו ישראל עליו, מדבר קדמות שנתנה קדומה עליו, מדבר פארן ודף פט: שפרו ורבו עליה ישראל, מדבר סיני שירדה שנאה לעכו"ם עליו, ומה שמו? חורב שמו. ופליגא דרבי אבהו דאמר רבי אבהו הר סיני שמו, ולמה נקרא הר חורב? שירדה חורבה לעכו"ם עליו:

**ראה בן יהודע** שם ששנאה הכוונה לאיבה שהטיל הנחש והמה בחוה, היא עברה לגויים בהר סיני כשפסקה הזהמה מישראל. אבל עי"ש אילת השחר (שטינמן) שהכוונה לשנאת הקב"ה את הגויים.

<sup>לה</sup> **פרשת כי תצא דברים פרק כו (יח) וידוד האמירך היום להיות לו לעם סגלה באשר דבר לך ולשמור כל מצותיו: (ט) ולתתך עליון על כל הגוים אשר עשה לתהלה ולשם ולתפארת ולהיתך עם קדש לידוד אלהיך באשר דבר:**

**פסיקתא זוטרתא** - פס'. ולתתך עליון. עליון בתורה עליון במצות. כענין שנאמר (דברים ד' ח') ומי גוי גדול אשר לו חקים ומשפטים. עליון. כמו שנאמר (שם כח) וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך. על כל הגוים אשר עשה. כענין שנאמר (ישעיהו מ"א ד') מי פעל ועשה קורא הדורות מראש. לתהלה. כענין שנאמר (דברים י" כ"א) הוא תהלתך הוא אלהיך. ולשם. דכתיב (שם כח) כי שם ה' נקרא עליך. ואומר (יחזקאל ט"ז י"ד) ויצא לך שם בגוים ביפיך כי כליל הוא בהררי. ולתפארת. דכתיב (ישעיהו כ"ח ה') ביום ההוא יהיה ה' צבאות לעטרת צבי ולצפירת תפארה לשאר עמו. ולהיותך עם קדוש לה' אלהיך וגו':

**רמב"ן** (יט) ולתתך עליון על כל הגוים אשר עשה, לתהלה שיהללך כל עמי הארץ בהיות ה' קרוב בכל קראך אליו, ולשם, שיצא לך שם בגוים בהדרו אשר שם עליך, כי אתה נעלה על כלם, ולתפארת, כי תתפאר עליהם לעשות בהם כל אשר תחפוץ, תגזור אומר ויקם לך, כענין פן תפאר עלי ישראל לאמר ידי הושיעה לי (שופטים ז ב), ולהיותך עם קדוש, לדבקה בו בסוף:

**רבנו בחיי** (יט) על כל הגוים אשר עשה לתהלה ולשם ולתפארת. שיעור הכתוב כן, ולתתך עליון לתהלה ולשם ולתפארת על כל הגוים אשר עשה, כי העובדי אלילים אשר עשה אינם נתונים לתהלה ולשם ולתפארת אבל הם נתונים לחלק הכוכבים והמזלות, לא כאלה חלק יעקב כי יוצר הכל הוא, זהו שאמר לתהלה ולשם, כי ישראל הם נתונים לתהלה ולשמו הגדול, לתהלה כענין שכתוב (דברים י' כא) הוא תהלתך, ולשמו הגדול, והוא אלהיך:

**שפתי כהן** - לתהלה. שיהללם כל הגוים כמו שהם מהללים להקב"ה שנאמר (דברים י', כ"א) הוא תהלתך כן יהיו מהוללים מכל האומות, וכן יהיו לשם, שיכירו כולם ששם יהודי הוא שמו של הקב"ה, כשכתבנו היורד של יהודי בתוך הדל"ת נעשה הוי"ה, זהו וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך, ולתפארת, אם הקב"ה מתפאר בכם שנאמר (ישעיה מ"ט ג') ישראל אשר בך אתפאר, כל שכן שיפארום כל האומות, ולהיותך עם קדוש שישפיע עליכם קדושה מקדושתו כביכול כמו שהוא קדוש הואיל ואתם לו לעם, כאשר דיבר לך, היכן דיבר בסניי שאמר (שמות י"ט ו') ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, ועל דרך מה שאמרנו ששם הוי"ה רמוז בשם יהודי, לזה אמר כאן לתהלה ולשם ולתפארת ולהיותך עם קדוש, ארבע כנגד ארבע אותיות של שם, והבן:

<sup>לו</sup> **צ"ע לבאורה** כיון שעליון היא מתנה מתנה לישראל, היתכן שכשישראל חוטאים יתן את העליון לגויים, הרי הם בודאי יותר חוטאים, והם הרע בעצם, ולא רק במעשים. וצ"ל שכשישראל חוטאים אזי בחי' עליון עובר לגויים ממילא, כי החטא עצמו הוא שנותנים כח למידה הרעה של אותה אומה שהחיות שלה מאותו חטא. כמבואר בתורה לו.

<sup>לז</sup> בכת"י שכתב

<sup>לח</sup> **פרשת האינו דברים פרק לב (ח) בהנחל עליון גוים בהפרידו בני אדם יצב גבלת עמים למספר בני ישראל: (ט) כי חלק ידוד עמו יעקב חבל נחלתו:**

**רש"י** (ח) בהנחל עליון גוים - כשהנחיל הקב"ה למכעיסיו את חלק נחלתם הציפם ושטפם: בהפרידו בני אדם - כשהפיץ דור הפלגה היה בידו להעבירים מן העולם ולא עשה כן אלא יצב גבולות עמים קיימים ולא אבדם: למספר בני ישראל - בשביל מספר בני ישראל שעתידין לצאת מבני שם ולמספר שבעים נפש של בני ישראל שירדו למצרים הציב גבולות עמים שבעים לשון:

<sup>לט</sup> **תורה א** - דע פי על ידי התורה נתקבלים כל התפלות וכל הבקשות שאנו מבקשים ומתפללים, והן והחשיבות של ישראל נתעלה ונתרומם בפני כל מי שצריכין, הן ברוחני הן בגשמי: פי עבשו בעוונותינו הרבים הן וחשיבות האמיתי של ישראל נפל, פי עבשו עקר החשיבות והחן הוא אצלם. אבל על ידי התורה נתעלה החן והחשיבות של ישראל,

זהו לפי רבנו גם כוונת המשך הפסוק שם [2] בהפרידו בני אדם פירוש שבני אדם הנפרדים מהשי"ת מחמת הגדלות של כל אחד והפניה שלמד בה, ועי"ז חרבה ירושלים, אזי אותו בחי' עליון דהיינו החשיבות והתהילה של עם ישראל, הוא בגוים דהיינו שהתהילה והתפארת בעולם היא לגויים ולא לישראל.

**כי האמונה האמיתית, אם הוא באמת/מא, אזי משפעת שפע ברכה וכל טוב מהשי"ת על ישראל.** דכתיב (משלי כז/ב) כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם, והכי נמי לב ה' ית' ופניו ושפעו לאדם שמאמין בו ופונה אליו תמיד. (יסוד העניין נראה שהוא מה שמובא בכמה מקומות שהפרנסה היא מהמלכות/מג) וכידוע שאמונה היא ספירת המלכות (עיין תורה ה' תנינא אות י"ז/מ"ד וזוהר תרומה קנג./מ"ה) סדר השתלשלות השפע מעולם לעולם מהמלכות של עליון למלך של התחתון) וגם אם הוא מאמין באמונה שלימה בהשי"ת, אזי ירא מהשי"ת יראה, ואזי היראה שומרת על האמונה, ואז אינו יכול ליפול מהאמונה, כי האמונה היא למטה, בחי' מלכות שהיא סוף מדרגות הקדושה, וכשהיא בשלימותה שמאיר בה אור האמת/מג, עד שמתבטא ביראה ששומרת עליה, אזי נשפעים ממנה מהאמונה למאמין כל ההשפעות/מ"ד והברכות כ"ש-כמו שכתוב (משלי כח/מ"ח) איש אמונה רב ברכות. היינו כנ"ל שמי שהוא איש אמונה דהיינו שאמונתו שלימה אזי זוכה מהאמונה לרוב ברכות.

<sup>12</sup> המשך הפסוק

מא צ"ע מה בא למעט. הרי לכאורה אם הוא אמיתי הוא גם באמת.

מב משלי פרק כז (יט) כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם:

רש"י (יט) כמים – הללו הפנים שאתה מראה לתוכן הן מראות לך. כן לב האדם לאדם – חברו לפי מה שאדם יודע שחבירו אוהבו כן הוא מראה לו פנים:

מג עיין תורה טז תנינא וסג תנינא גם עיין זוהר וירא דף קו. שהפרנסה ע"י ספירת המלכות ועיין לעיל תורה ז' תנינא אות י' וזוהר תרומה קנד סע"א

מ"ד תורה ה' תנינא אות י' – והשפע כשיררדת, מקבל אותה תחלה המלאך הממנה שם, ואחר כך יורדת דרך השדים השוכנים באויר, שהם מקבלים את השפע בדרך מעבר לבד, ואין יונקים ממנה רק כדי חיותם לבד, ואחר כך יורדת השפע למטה, לאותו המקום והשדה שהשפע הולכת לשם, ואחר כך מקבל המלך את השפע (עיין זוהר תרומה קנג.) בבחינת (דניאל ד): "אנת הוא מלכא" וכו', שנאמר שם על האילן "דמוזן לכלא בה" וכו'. וזה בחינת (קהלת ה): "מלך לשדה נעבד", שהמלך מקבל השפע מן השדה, דהיינו כשהשפע באה למטה, אז מקבל אותה המלך. וכל אלו מקבלין מבחינת שדי, ועל כן כלם נקראים על שם שדי, כי שד – על שם שדי, וכן שדה – על שם שדי, וכן העובד השדה נקרא על שם שדי, כמו שכתוב (ישעיה כ"ח): "יפתח וישדר אדמתו".

מה עיין זוהר תרומה קנג. מבאר שם שבעולם הזה הסדר הוא כבוד לב מח כי אכילת האדם נוטל הכבוד תחילה מהקיבה ומהפך לדם ושולח ללב והמובחר שולח הלב למח. אבל למעלה סדר ההשפעה הפוך מח לב כבוד דהיינו מחכמה בינה לתפארת שהיא זעיר שהוא הלב וממנו לכבוד שהוא המלכות. אבל המלכות המחלקת טרף לביתה דהיינו לעולמות שתחתיה שהם עולמות בריאה יצירה עשייה מחלקת תחילה ללב שהוא המלך של כל ישראל בארץ ישראל ושולח המלך מקבל תחילה לכן זו זכות גדולה למי שאוכל בשלחן המלך עי"ש.

זוהר תרומה קנג. – וממשיך לכיוו ולמך ולביתר ואח"כ פד בעי כשורצה המלכות לפלגא מזונא להאי עלמא לחלק מזון לזה העולם התחתון, אז ברישא יהיב ללבא דאיהו מלכא די בארעא בתחילה נותן את השפע ללב שהוא המלך שהוא הלב של כל ישראל בארץ ישראל, ופתורא דמלכא אתער בקרמיתא מפל שאר בני עלמא ושולחן המלך נתעורר תחילה לקבל את השפע קודם כל שאר בני העולם, כי שלחן המלך הוא המקום של קבלת השפע כעין השלחן בבית המקדש שהיה עליו לחם הפנים, לכן זבאה איהו מאן דהוי בחושבנא דפתורא דמלכא אשרי מי שהוא נחשב ונמנה להיות סמוך על שלחנו של המלך, כלומר שמקבל פרס מבית המלך, ור"ל כי המלך ושירו הם מרכבה למלכות שמים והיושב לפנייהם הוא כיושב את פני האדון ה' צבאות, ובהיותו אוכל משלחן המלך ידע ויבין שזוהי ברכה רבה עד מאד מאת פני המלך ה' צבאות, הרי ודאי הוא חסד גדול למי שזוכה לזה, דהא אשתמודעא לאוטבא ליה פהווא טיבו דלעילא כי הוא ניכר במיוחד להטיב לו מחסד עליון, והיינו שמקבל אותו השפע מה שהמלך מקבל, ודא איהו טיבו וקשוט דעבד דוד לבני ברזלי וזהו החסד ואמת שעשה דוד לבני ברזלי דכתיב והיו באכלי שלחנה.

מ"ז עיין תורה ז' אות ב' – אכל אי אפשר לבוא לאמונה אלא על-ידי אמת, פמוכא בזהר (בלק קצח): והיה צדק אזור מתניו ואמונה וכו' (ישעיהו י"א:ה) – היינו צדק, הינו אמונה, ואמרו שם: אמונה אתקריאת, פד אתחבר בה אמת:

<sup>13</sup> בכתי- השפעות

מ"ח משלי פרק כח (כ) איש אמונות רב ברכות ואין להעשיר לא ינקה:

רש"י (כ) איש אמונות – הנותן מעשרותיו באמונה שאין עד בדבר אלא הקב"ה רואה ומרבה לו ברכה. ואין להעשיר – דוחק השעה להתעשר בשל עניים:

מצודות דוד (כ) איש אמונות – המתעסק באמונה ולא ירמה את הבריות מעותד הוא לרב ברכות אבל הממהר להעשיר את עצמו לא יחדל מלרמות לא יהיה נקי מהגמול הראוי:

**וג"כ** – וגם כן האמונה נקרא שדה/מט (שהיא ספירת המלכות הנקראת חקל תפוחין/ז) **כי כמו השדה שגדילה בה כל התבואות ונלקטין בה כל הפירות, כן ע"י האמונה הזאת מגדלת כל הטוב.** כמבואר גם בתורה קנה/כ"א שאמונה היא כח המגדל ומצמיח וכן אמרו בשבת לא.כ"ב אמונה זה סדר זרעים. **ויעקב נקרא ג"כ** – גם כן שדה/כ"ג, **כ"ש** – כמו שכתוב בברכת יצחק אבינו ליעקב אבינו **(בראשית כז)** וראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה', דהיינו שיצחק אבינו אמר להקב"ה ראה שריח בני הוא כמו ריח השדה, דהיינו ריח גן עדן, על ראוי הוא לברכה. ורבנו מביא מכאן ראייה שיעקב בשדה בחי' אחת. ועל כן זכה לברכת ויתן לך וכו', משמני הארץ ורב דגן ותירוש וכו', כי ע"י שזכה לאמונה שלימה בחי' שדה, שע"י **וכל הדינין מתבטלין.** ע"י זכה לשפע ברכה משדה האמונה.

<sup>מט</sup> קהלת יעקב – ערך חי – חיתו שדי הן חיילות דבריאה יצירה עשיה שתחת המלכות הנקרא שדה זוהר (פקודי רמ"ב):

**עוד שם** – ערך מע – מערת המכפלה ולפעמים קוראה מערת שדה המכפלה (זוהר חיי שרה קכ"ח ע"ב), והכוונה שהמערה זו יונקת ממלכות שנקרא שדה המכפלה, עיין בערך מכפלה. .... ועל כן נקרא שדה שבחינת מלכות דקדושה נקרא שדה כמו שכתב בפרי עץ חיים ריש שער השבת (הקדמה לשער השבת פרק ב') ע"ש באורך.

**עוד שם** – ערך עש – עשב ראשי תיבות למפרע 'בחינות' שדה 'ענתות', דכד המלכות בחסרונה נקרא שדה ענתות, כמו שכתבתי בערך ענתות, מלכות נקרא שדה שמאיר בה י' אל מי' ספירות דחכמה, בסוד הוי"ה בחכמה יסד ארץ, י' פעמים אל גימטריא שדה עם הכולל.

ספר קהלת יעקב – ערך צפ – צפור דרור נראה לענ"ד שהיא בינה כנודע (תיקונים תיקון ו' כ"א). דדרור הוא בינה כמו שכתבתי בערך דרור, ורז"ל אמרו (שבת ק"ו ע"ב) למה נקרא שמה צפור דרור שדרה בבית כבשדה, ודברי חכמים וחידותם מתוקים ועמוקים, והכוונה לענ"ד שהוא סוד מה שאמר בזוהר הקדוש (ויקרא ד'. ועוד) שחכמה ובינה הן רעין דלא מתפרשין, שאף בזמן הגלות והחורבן בית המקדש יש שם יחוד, והנה בזמן בית המקדש נקרא בית, ובחורבן נקרא שדה כמו שאמרו רז"ל, וזה שאמרו שדרה עם בעלה בבית כבשדה רצה לומר שהיחוד שם תדיר, אך דלפי זה הוה ליה למימר איפכא שדרה בשדה כבבית, אך רמזו בזה עניין נפלא. ....

**עוד שם** ערך שד – שדה לפי פשוטו שהמקדש בזמן חורבנו אקרי שדה ובבנינו אקרי בית, וזה שאמרו יצחק קראו שדה יעקב קראו בית, אך עיין בערך צפור דרור שביארתי והוכחתי להיפוך, שבזמן הבנין אקרי שדה, ובזמן החורבן בית ע"ש עניין נחמד:

<sup>נ</sup> קהלת יעקב – ערך שד – שדה תפוחים הוא בחינת מלכות, כד שלטא סיהרא שדה תפוחים אקרי, זוהר ויחי רמ"ט ע"ב, שדה תפוחים וט' אותיות גימטריא בית המקדש עם הכולל:

<sup>כא</sup> תורה קנה – כי עקר העצבות והעצלות, הוא מחמת חסרון אמונה. כמו למשל, בשמניחין חטה בארץ טובה, איז הוא גדל וצומח יפה, ואינו מויק לו שום ריח ולא זיקים ורעמים, וזה מחמת שיש כח הצומח וכח הגודל, על כן אינו מויק לו שום דבר. אבל בשנותיו החטה בארץ שאינה טובה לזריעה, איז הוא נרקב בארץ, מחמת שאין לו כח הצומח וכח הגודל. ואמונה היא בחינת כח הגודל וכח הצומח, כמו שכתוב (אסתר ב') ויהי אומן את הדסה, לשון גדול, וכמו שאמרו רבותינו, זכרונם לברכה (שבת ל"א): 'אמונה זה סדר זרעים'. ועל כן בשיש לו אמונה, שהיא בחינת כח הגודל וכח הצומח, איז אין מויק לו שום דבר, ואינו ירא משום אדם ושום דבר, ומתפלל בחיות פראי, ונוסע להצדיק, כי אינו מתירא ומתפחד משום ענין שבעולם. אבל כשיש חסרון באמונה, איז אין לו כח הגודל וכח הצומח, ואיז הוא נרקב ממש, כמו החטה הנ"ל, ועל כן יש לו עצבות ועצלות וכבדות, והוא נרקב ממש:

**וראה גם תורה ה' תנינא** אות א' – וסדר הזרעים הוא על ידי אמונה, בבחינת (שבת לא): 'אמונה זה סדר זרעים', שעל ידי אמונה נעשה הסדר של הזרעים לפי הזמן והמקום, שעל ידי זה יש להם כח לרפאות, ועל כן על ידי נפילת האמונה אין מועיל רפואות. וכן תפלה הוא גם כן בחינת אמונה, כמו שכתוב (שמות י"ז) ויהי ידיו אמונה, ותרגומו: 'פרישן בצלו'. וכן זכות אבות נתגלה גם כן רק על ידי אמונה, בבחינת (שיר השירים ב') הנצנים נראו בארץ. הנצנים אלץ אבהן, כמו שכתוב בזהר הקדוש (בהקדמה א'): הם נראין ונתגלין בארץ שהיא בחינת אמונה, כמו שכתוב (תהלים ל"ז): "שכן ארץ ורעה אמונה", בחינת: 'עפר מאנא דכלהו' (תקוני זוהר, תקון ע' ק"ב):

<sup>כב</sup> **שבת דף לא**. – אמר ר"ל מאי דכתיב וישעיה לג–ג) והיה אמונת עתיך חוסן ישועות חכמת ודעת וגו', אמונת זה סדר זרעים, עתיך זה סדר מועד, חוסן זה סדר נשים, ישועות זה סדר נזיקין, חכמת זה סדר קדשים, ודעת זה סדר טהרות, ואפ"ה וישעיה לג–ג) יראת ה' היא אוצרו.

**תוספות** – אמונת זה סדר זרעים. מפרש בירושלמי שמאמין בח' העולמים זוורע:

<sup>כג</sup> **יעקב, אמונה**, שדה, דווקא לפני לפנות ערב, דהיינו ביום שאז כבר מתערבב האמונה – קצת צ"ע כי כתיב ואמונתך בלילות. כי היום הוא בחי' דעת והלילה העלם הדעת ועל כן צריך להאמין. ויעקב תיקון ערבית דייקא הרי שהוא בחי' אמונתך בלילות דייקא ולא ביום.

**אולי אפ"ל** שבבחי' גילוי האמונה בעולם כידוע שבוה החיל אברהם אבינו לפתוח את הפתח בכח העצום של החסד, ויצחק הרחיב אותו במדת הדין. אבל רק ע"י יעקב התפשטה האמונה בבחי' שדה שזורע ויודע שהזרע ירקב בארץ ומאמין שיגדל.

עוד אולי אפ"ל שדייקא יעקב אבינו עמד בנסיון הנורא של לבן כ"ב שנים בשדה יום ולילה ולבן מרמה אותו עשרת מונים והוא נשאר איש תם מלא אמונה.

<sup>כד</sup> **בראשית פרק כז** (כז) ויגש וישק לו וירח את ריח בגדיו ויברכהו ויאמר ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ידוד: (כח) ויתן לך האלהים מטל השמים ומשמני הארץ ורב דגן ותירוש: (כט) יעבדוך עמים (וישתחו) וישתחוו לך לאמים הוה גביר לאחיה וישתחוו לך בני אמך ארריך ארוך ומברכך ברוך:

**שפתי כהן** – וירח את ריח בגדיו. אמר יצחק הרי מאכל והרי יין כלום חסר הריח מיד הפיח רוח מגן עדן והריח, בגדיו בגימטריא כ"ה שהיא השכינה היא הריחה היינו ריח גן עדן ויברכו, ומה בירכו ראה ריח בני כריח שדה, למי אמר ראה להקב"ה אמר, בגדיו בגימטריא כ"ה ועם הכולל כ"ו אם כן להקב"ה אמר ראה ריח בני.

אבל כשהוא נופל מהאמונה וממילא בא לידי כפירה נקרא מחריבי ירושלים וכל הדינין שורין עליו.

וזהו (בראשית כד)<sup>ה</sup> ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב, יצחק הוא בחי' דין, היינו שרמוז בפסוק זה אימתי<sup>ו</sup> דינין שורין באותה בחי' הנקרא שדה, דהיינו באמונה, זה לפנות ערב, מחצות כשמתחיל היום לפנות אל הלילה דהיינו צאת הכוכבים, דהיינו כשמערבב האמונה, נחלש ממנו אור האמת, ונחלשת האמונה ובא לכפירה אז הוא נקרא מחריבי ירושלים. ירושלים היא האמונה כנ"ל והיא נוטריקון יראה שלם/י<sup>ו</sup> נמצא ע"י הכפירה הוא מחריב את היראה שלם, ועי"ז נחרבת האמונה כנ"ל כי היראה שומרת על האמונה. כי היראה היא הביטוי של האמונה, דהיינו שכפי חוזק האמונה של האדם בה' ית', כך הוא ירא ממנו.

ובמה יוכל לתקן זאת ע"י בינה דהיינו כשהתבוננות שלו היא בגדלות<sup>ז</sup> הבורא ית'. דהיינו שמתבונן ומבין דבר מתוך דבר, שגדולת ה' ית' ורוממותו עד אין סוף, מחייבת אותי ליראה ממנו מאד. וזהו (איכה ג)<sup>ח</sup> חרשים לבקרים רבה אמונתך<sup>ט</sup> דהיינו שבכל בקר צריך לחדש ולחזק את האמונה ועי"ז את היראה ע"י התבוננות כנ"ל ולהתחזק בעבודת ה', דהיינו כשעומד בזריזות בבוקר לעבודת בוראו ביראה ופחד לשמו הגדול ית' אשר בהיותו מתבונן בבוקר שהחזיר לו במדת טובו את נשמתו הנמסרת תמיד שבעל כרחו ישן בכל לילה ונשמתו עולה חוזרת ונמסרת אליו ית' ליתן דין וחשבון, ומי שמתבונן בזה בבקר בכל יום שהקב"ה מחזיר לו נשמתו רק מצד טובו וחסדו כי מצד הדין אינו ראוי לכך, אזי נופל עליו היראה ופחד משמו הגדול ית' ואז נתרחה דהיינו מתרחבת ונתרבה האמונה/י<sup>ט</sup> (בחוזק בכל קומת האדם/י<sup>י</sup>) וזה חרשים לבקרים רבה אמונתך<sup>י</sup> דהיינו כל בקר מחדש שנתרחבה ונתרבה האמונה ע"י ההתבוננות כנ"ל.

וזהו הנקרא סוד העיבור<sup>י</sup> כעצמים בבטן המליאה [ס"ה]<sup>י</sup> צ"ע כוונת רבנו כאן ואולי רומז לסוד הנסירה, כי ע"י הגדלות אנו במצב של אחור באחור עם הקב"ה וכדי לחזור פנים בפנים צריך נסירה כידוע, וזה נעשה ע"י בינה דהיינו התבוננות הנ"ל שעולים לבינה בסוד העיבור ושם שייך יחוד בבחי' אחור באחור ע"י

<sup>ה</sup> פרשת חיי שרה בראשית פרק כד (סב) ויצחק בא מבוא באר לחי רא' והוא יושב בארץ הנגב: (סג) ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב וישא עיניו וירא והנה גמלים באים:

<sup>ו</sup> בכתיי-אמתי

<sup>ז</sup> מדרש רבה בראשית – פרשה נו פסקה י – אברהם קרא אותו יראה שנאמר ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה שם קרא אותו שלם שנאמר (בראשית יז) ומלכי צדק מלך שלם אמר הקב"ה אם קורא אני אותו יראה כשם שקרא אותו אברהם שם אדם צדיק מתרעם ואם קורא אני אותו שלם אברהם אדם צדיק מתרעם אלא הריני קורא אותו ירושלים כמו שקראו שניהם יראה שלם ירושלים.

<sup>ח</sup> בכתיי-בגדולת

<sup>ט</sup> איכה פרק ג' (כג) חרשים לבקרים רבה אמונתך:

<sup>י</sup> בכתיי-אמונתך

<sup>יא</sup> צ"ע משמע כאן שהיראה מביאה לאמונה, ולכאורה זה להפך שמרוב אמונה באה הרגשת היראה. אבל באמת הכוונה שרק מרחבת את האמונה אחרי שכבר האמונה באה לביטוי ביראה אזי היראה שומרת ומרחיבה את האמונה יותר.

<sup>יב</sup> ראה תורה צא – ויהי ידיו אמונה עד בא השמש (שמות י"ז): כי יש כמה מיני אמונה, יש אמונה שהוא רק בלב. והעקר שצריך להיות לאדם אמונה כל כך, עד שיתפשט בכל האיברים. כמו שמובא בכתיי האר"י שצריך להגביה ידיו בשעת נטילה נגד הראש, כדי לקבל הקדשה. נמצא שצריך לזה אמונה בהידים, להאמין שמחמת שמגביה ידיו כנגד הראש, מקבל הקדשה. כי בלא אמונה אינו כלום, כמו שכתוב (תהלים קי"ט): "כל מצותיך אמונה". וכשיש לו אמונה כזו, בא מן האמונה אל השכל. וכל מה שמחזיק את עצמו באמונה, בא אל שכל יותר. כי הדבר שהיה צריך מתחלה להאמין, עכשו כשבא אל אמונה יותר גדולה, מבין הדבר הראשון בשכל. וזה שכתוב במשה ויהי ידיו אמונה, שהיה לו אמונה כל כך גדולה, עד שנתפשט בכל האיברים, שאפלו בידיו היה האמונה כל כך גדולה עד בא השמש, הינו להשכל של הדבר, ושמש הוא בחינת חכמה כמובא אצלנו (לעיל בסימן א):

<sup>יג</sup> בכתיי-אמונתך

<sup>יד</sup> בכתיי-העיבר

<sup>טו</sup> לשון הכתוב בקהלת יא ה'

<sup>טז</sup> קהלת פרק יא (ה) באשר אינך יודע מה דרך הרוח כעצמים בבטן המלאה ככה לא תדע את מעשה האלהים אשר יעשה את הכל: (ו) בבקר זרע את זרעך ולערב אל תנח זרעך פי אינך יודע אי זה יקשר הזה או זה ואם שניהם באחד טובים:

מצודות דוד – כאשר אינך יודע. כמו שאינך יודע באיזה דרך הרוח מהלך עם כי תשמע קולו, וכמו הולד הנסגר בבטן המלאה שאינך יודע אם הוא זכר או נקבה עם כי תראה בליטת הבטן, ככה לא תדע את וגו':

שאמא מסכבא על בניה שומרת ומשאלת כלים למלכות כדי להתייחד, שעני"ז נעשית גדולה קצת ויכולה לקבל מבעלה למטה (ובתורה קח/טו) כתב שטוב גם להתאנח על המצב הזה כי אנחה עושה ניסור כמבואר שם)

**ואז בסוד העיבור ע"י ההתבוננות מאיר לו האמת ומתחזקת האמונה ואזי אינו יכול ליפול ולבא לידי גדלות כי אז נתרבה ונתרחבה האמונה הק' הנקרא ירושלים**

**ואז ע"י ההתבוננות<sup>טו</sup> הזה נעשה ממחריבי ירושלים בנין ירושלים ולעתיד לבוא בב"א<sup>ט</sup> – במהרה בימינו אמן, אז ימלא הארץ דיעה [פ]/[טו] ונזכה להארת האמת בחוזק גדול שיחזק מאד את האמונה שלנו ואז יהי' בנין ירושלים בכולו שהאמונה תתפשט בכל הקומה כנ"ל.**

**ולע"ע – ולעת עתה עד שיהיה העתיד לבא שתמלא כל הארץ דעה, אזי על כל פנים בפרטיות אצל כל אחד בהתבוננות<sup>טז</sup> כפי ההתבוננות שלו זה נעשה בנין בחי' ירושלים בנין האמונה של כאו"א – כל אחד ואחד מזאת הבחי' הנקרא אחד, שתהיה לעתיד לבוא, נראה כוונת רבנו למבואר בזכריה יד ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד. וביארו בגמרא פסחים נ.י.<sup>טז</sup> שלעתיד לבוא מרוב דעת שתהיה יברכו על הרעה הטוב ומיטיב כמו על הטובה, ועל זה אומר רבנו שלעת עתה כל אחד כפי ההתבוננות זוכה לבחי' מהשגה זו. כמבואר היטב בתחילת תורה ד'י"ז כשאדם יודע שכל מארעותיו הם לטובתו, זאת הבחינה היא מעין עולם הבא, כמו שכתוב (תהלים נ"ו): "בה' אהלל דבר באלהים אהלל דבר".**

**וזאת הבחי' נקרא עוה"ב – עולם הבא מבואר בעץ חיים/ע"ה דהיינו שאור האמת שיהיה לעתיד לבוא בא ומאיר עכשיו למי שמוכן לכך, כי לעתיד לבא ב"ב – במהרה בימינו אז יהי' דיעה שלימה, כנ"ל שיתקיים הכתוב ומלאה הארץ דעה את ה' וכו'.**

<sup>טו</sup> תורה קח – זכחי אלקים רוח נשברה (תהלים נ"א): הנה ידוע כי עולה באה על הרהור הלב, כמו שכתוב (יחזקאל כ): "העולה על רוחכם" (מדרש רבה ויקרא פרשה ז). הינו שעולה באה על הרהורי הלב, ששם משכן הרוח. ז'אין השם יתברך מצרף מחשבה למעשה, בר מהרהורי עבוי' (קדושין מ). והרהור עבוי' שייך אצל כל אדם, הינו מה שמתחיל להתפלל בדבקות, או מתבודד את עצמו, ובאמצע התפלה או ההתבודדות נופל ממדרגתו, זהו בחינות הרהורי עבוי'. כי כל הנפילות באין מחמת קלקול האמונה. וכשנתקלקל האמונה, נמצא מחזיר פניו מהשם יתברך, כמו שכתוב (ישעיה א): "נזורו אחור", והשם יתברך גם כן מסתיר פניו ממנו, נמצא הוא אחור באחור. וצריך להביא על זה עולה. ובחינות עולה הוא כשמשבר את רוחו בקרבו, ומתביש וחושב בעצמו איך נפלתי ונשלכתי משמים לארץ. שהייתי במקום גבוה כזה, ועכשיו נפלתי והחזרתי פני מהשם יתברך, ונשארתי אחור באחור. ומרחם על עצמו, כי אין רחמנות גדולה מזו. וצריך לזה נסירה, כמו שהיה אצל אדם הראשון, שנבראו דו פרצופין אחור באחור (ברכות סא), ואחר כך נסר והיה פנים בפנים. והנסירה הוא בחינת שם חת"ך, כמו שכתוב בכונות "פותח א'ת יד'ך", סופי תבות חת"ך, הינו שחותר ומנסר את עצמו. והשם חת"ך נעשה על ידי שמשבר את לבו, כי כשמשבר את לבו בודאי מאנח ומוציא רוח ומכניס רוח, והוא תרין רוחין. ושני פעמים רוח, גימטריא חת"ך, וזהו בחינות נסירה, ובא אל בחינות פנים בפנים, וזהו בחינות עולה: וזהו זכחי אלהים, הינו בחינות עולה, הוא רוח נשברה כנ"ל

<sup>טז</sup> בכתי' ההתבוננות

<sup>טז</sup> בכתי' ב"ב

<sup>טז</sup> לשה"כ ישעיה יא ט'

<sup>טז</sup> ע"א ישעיהו פרק יא (ט) לא ירעו ולא ישחיתו בכל ה' קדשי כי מלאה הארץ דעה את ידוד פמים לים מכסים:

**מצודות דוד (ט) לא ירעו – הנחשים הרעים לא ירעו עוד ולא ישחיתו את מי. כי מלאה וכו' – ובעבור זה יהיה הטובה הזאת. כמים לים מכסים – מקום המים קרוי ים והמים ממלאים אותו המקום עד שלא יראה הקרקע ואמר כמו שכל היה מכוסה במים כן יהיו כולם מכוסים וממולאים בדעה:**

<sup>טז</sup> בכתי' בהתבוננות

<sup>טז</sup> פסחים נ. הגמרא דורשת בפסוקי זכריה פרק יד ודורשת גם פסוק ט שם שהוא – והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד שאלת הגמלא אטו האידנא לאו אחד הוא? אמר רבי אחא בר חנינא לא בעולם הזה העולם הבא העולם הזה על בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב ועל בשורות רעות אומר ברוך דיין האמת לעולם הבא כולו הטוב והמטיב. עו שאלת הגמלא הגמלא אומי ושמו אחד. מאי אחד, אטו האידנא לאו שמו אחד הוא? אמר רב נחמן בר יצחק לא בעולם הזה העולם הבא העולם הזה נכתב ביו"ד ה"י ונקרא באל"ף דל"ת אבל לעולם הבא כולו אחד נקרא ביו"ד ה"י ונכתב ביו"ד ה"י. סבר רבא למדרשה בפירקא אמר ליה ההוא סבא לעלם כתיב. רבי אבינא רמי כתיב זה שמי לעלם וזה זכרי לדר דר אמר הקדוש ברוך הוא לא כשאני נכתב אני נקרא נכתב אני ביו"ד ה"א ונקרא אני באל"ף דל"ת:

<sup>טז</sup> תורה ד' אות א – כשאדם יודע שכל מארעותיו הם לטובתו, זאת הבחינה היא מעין עולם הבא, כמו שכתוב (תהלים נ"ו): "בה' אהלל דבר באלהים אהלל דבר". (עיין ברכות ד"ס ע"ב). וזאת הבחינה היא מעין עולם הבא, כמו שאמרו חכמינו, זכרונם לברכה (פסחים נ.): "ביום ההוא יהיה ה' אחד" וכו'. והקשו: וכי האידנא לאו הוא אחד? ותרצו חכמינו, זכרונם לברכה: האידנא מברכין על הטובה הטוב והמטיב, ועל הרעה דין אמת. ולעתיד כלו הטוב והמטיב, שיהיה שם ה' ושם אלקים אחדות אחד:

<sup>טז</sup> כמבואר בעץ חיים ההבדל בין לעולם הבא לעתיד לבוא – ראה שם שער טו סוף פרק ה – וגם לסיבה זאת נקראת זאת תבונה ראשונה עה"ב והטעם כי הנקבות נקראות עולם כמ"ש בזהר ויחי על פסוק "מן העולם ועד העולם" וזה התבונה נקרא עולם הבא עלמא דאתי לפי שהיא יורדת למטה ומתגלית תמיד. אבל בינה עליונה נשאר למעלה ואינה יורדת, לכן בינה נקראת לע"ל, כי המוחין עליונים דו"א המלוכשים בנה"י דבינה עליונה, הם עתידין לבא אח"כ, כאשר יתגדל מעלתו, ויהיה לו מוחין עליונים יותר מן בינה, ולא מן התבונה, ואז יהיה לע"ל, אבל מוחין דנצח הוד יסוד דתבונה הם נמשכין בו תמיד, ולעולם הם נמשכין ובאין. וזהו פי' עולם הבא עלמא

**וגם כי זה העתיד לבוא נקרא סוד העיבור<sup>ט</sup> דבר אשר לא היה מקודם**, נראה כוונתו שהעתיד בוא הוא בסוד העיבור שעל ידו יולד דבר חדש שעוד לא היה. להבדיל מעולם הבא שהוא בסוד העיבור שיכול לבוא גם בעוה"ז. שהוא חדש רק בעולם הזה, אבל העתיד לבוא יהיה עניין חדש לגמרי שלא היה בעולם הבא כי אז יהיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה שבעתים.

**ועוה"ב** – ועולם הבא, דהיינו הארת התבונה (דהיינו חיצוניות הבינה) הנקראת עולם, כמבואר בע"ח הנ"ל, שבא ומאיר לנו בעוה"ז, **נקרא שבת**, על כן **וגם בשבת נפתחין שערי בינה להתבונן האדם בעצמו היכן המקום אשר הוא עומד** דהיינו מה מדרגתו האמיתית היכן הוא אוחד בתיקון המדות וביטול התאוות והמלכת הקב"ה על עצמו בכל רגע.

**כי בחול משוקע בטרדות<sup>ט</sup> ואינו יכול להתבונן היטב<sup>ט</sup> הדק לשון זה הוא לשון מושאל מפטום הקטורת שבשעה שטוחן את הסממנים אומר/טו הדק היטב היטב הדק. וכאן הכוונה להתבונן היטב גם בדקויות מעשיו, דהיינו המצוות ורצון ה' מעשים קלים שאדם דש בעקביו, וראה תורה מט תנינא/טו שאדם נבחן בכל תנועה. וטוב יותר לשפוט עצמו בלילה דייקא כשעולם שוקט מטרדותיו כמבואר בתורה נב/טא, ואז יכול להתבונן בדקדוק מעשיו בכל עניין ועניין, כגון כיצד הוא אוכל, ובאיזה כוונה, וכך גם ביחוד ובתפילה, ובין אדם לחברו ובעיקר אשתו, וכו' כיו"ב בכל עניין, צריך התבוננות גדולה, כי קשה לאדם לראות נגעי עצמו, ובקל אפשר לטעות, אפילו במחשבה דבור ומעשה ובתנועה בעלמא או עיקום האף, וללמד זכות על עצמו כל כך עד שיקש שכר כפנחס, אע"פ שבאמת יש בו ממעשיו של זמרי.**

**אבל אם יש לו בחי' שבת, דהיינו בחי' עוה"ב**, שמאיר לו האמת בחוזק וזוכה לדעת, **דהיינו ע"י בחי' התבוננות<sup>טב</sup> שמתבונן ושופט את עצמו היכן<sup>טג</sup> המקום של מדרגתו שעומד שם, שלא יהיה עושה מעשה זמרי ומבקש שכר כפנחס [טג/טב], דהיינו שאינו מבין המקום שהוא עומד.**

דאתי כי תמיד נמשך ובא. וזהו הפרש שיש בין עולם הבא ובין לעתיד לבא, כי זהו בתבונה, וזהו בבינה, בבחי' הנצח הוד יסוד שבהם, הנעשין מוחין דו"א. וזהו מ"ש בס' הבהיר ששאלו התלמידים לר' רחומאי מהו עולם הבא א"ל עולם שכבר בא והדבר מובן עם הנ"ל שכתבתי:

<sup>ט</sup> בכתי"י העיבור

<sup>טו</sup> בכתי"י בסידרות

<sup>טז</sup> בכתי"י הסיב

<sup>טז</sup> תניא רבי נתן אומר: כִּשְׁהוּא שוֹחֵק, אומר: הֲדַק הֵיטֵב, הֵיטֵב הֲדַק, מִפְּנֵי שֶׁהַקּוֹל יִפֶּה לְבָשָׁמִים.

<sup>טז</sup> תורה מט תנינא – לפי גדלות השם יתברך ועצם רוממותו יתברך, בתנועה קלה בעלמא ובהסתכלות בעלמא, שאינו כראוי לפי כבודו יתברך, היה ראוי לבוא על האדם מה שראוי, חס ושלום חס ושלום, אך השם יתברך מלא רחמים, וכל העולם מלא רחמנות, והוא רוצה מאד בהעולם. על כן צריך לחזק עצמו מאד בעבודתו בכל מה שיוכל, אף אם הוא כמו שהוא. ויסמך על רחמי המרבים מאד בלי שעור, כי בודאי לא יעזב אותו, אף אם עבר מה שעבר. העבר אין, והעקר – מכאן ולהבא לא יעשה עוד, ויהיה – שב ואל תעשה – על כל פנים, הן במחשבה והן במעשה. כי גם המחשבה של אנשים כאלו היא גם כן עשייה, כי גם בעולם העשייה יש מחשבה, וצריך להיות שב ואל תעשה במעשה ובמחשבה כנ"ל. ומה שנעשה עמו ממילא, אל יחוש ואל יסתכל על זה כלל:

<sup>טא</sup> תורה נב – ואי אפשר לבוא לידי בטול, כי אם על ידי התבודדות. כי על ידי שמתבודד ומפרש שיחתו בינו לבין קונו, על ידי זה הוא זוכה לבטל כל התאוות והמדות רעות, עד שזוכה לבטל כל גשמיותו, ולהכלל בשרשו: אך עקר ההתבודדות הוא בלילה, בעת שהעולם פנוי מטרדת העולם הזה. כי ביום, על ידי שרודפין העולם אחר העולם הזה, הוא מבטל ומבלבל את האדם מלהתדבק ולהכלל בהשם יתברך. ואפלו אם הוא בעצמו אינו טרוד, אף על פי כן מאחר שהעולם טרודים אז, ורודפים אז אחר הבלי העולם הזה, על ידי זה קשה אז לבוא לידי בטול: וגם צריכין שיהיה ההתבודדות במקום מיחד, דהיינו חוץ מהעיר בדרך יחידי, במקום שאין הולכים שם בני אדם. כי במקום שהולכים שם בני אדם ביום, הרודפים אחר העולם הזה, אף על פי שבעת אינם הולכים שם, הוא מבלבל גם כן ההתבודדות, ואינו יכול להתבטל ולהכלל בו יתברך. על כן צריך שילך לבדו בלילה, בדרך יחידי, במקום שאין שם אדם. ושם ילך ויתבודד, ויפנה לבו ודעתו מכל עסקי עולם הזה, ויבטל הכל, עד שיזכה לבחינת בטול באמת. הינו שבתחלה ירבה בתפלות ושיחות בהתבודדות בלילה בדרך יחידי כנ"ל, עד שיזכה לבטל זה הדבר, דהיינו לבטל מדה ותאוה זאת. ואחר כך ירבה עוד בהתבודדות הנ"ל, עד שיבטל מדה ותאוה אחרת. וכן ינהג זמן רב בהתבודדות, בזמן הנ"ל, ובמקום הנ"ל עד שיבטל הכל. ואחר כך עדין נשאר ממנו איזה דבר וכו', ואחר כך מבטלין גם זה, עד שלא נשאר ממנו כלום. [פרוש כי יכול להיות אחר שבטל כל התאוות ומדות רעות, עדין נשאר ממנו כלום. דהיינו שעדין לא בטל לגמרי הגאות והגסות, עד שנחשב בעיניו לאיזה דבר. ועל כן צריכין להתיעג ולהרבות בהתבודדות הנ"ל, עד שלא ישאר ממנו כלום, שיהיה בבחינת מדה באמת, עד שיזכה לבחינת בטול באמת]. ואזי כשזוכה לבטול באמת, ואזי נכלל נפשו בשרשו, דהיינו בו יתברך, שהוא מחיב המציאות. אזי נכלל כל העולם עם נפשו בשרשו, שהוא מחיב המציאות, כי הכל תלוי בו כנ"ל, ואזי נעשה כל העולם על ידו בבחינת מחיב המציאות כנ"ל:

<sup>טב</sup> בכתי"י התבוננת

<sup>טג</sup> בכתי"י הכין

<sup>טד</sup> סוטה כב:

<sup>טז</sup> סוטה דף כב: אמר לה ינאי מלכא לדביתיה אל תתיראי מן הפרושין ולא ממי שאינן פרושין אלא מן הצבועין שדומין לפרושין שמעשיהן כמעשה זמרי ומבקשין שכר כפנחס.

**פרש"י** – שמעשיהם כמעשה זמרי – שהן רשעים ומבקשים שכר כפנחס אומרים לבריות לכבדן כפנחס ואיכא דמפרש לה לענין צניעותא:

מדנקט זמרי דייקא נראה שעיקר הכוונה לתאווה הידועה. ומדנקט פנחס אפשר שרמז למי שסובר שהוא במדרגת פנחס הצדיק ועל כן הוא עסוק בקנאת ה' כפנחס על מעשה אחרים, במקום לתקן את עצמו.

**כי לפעמים** אדם כל כך לא רואה נגעי עצמו עד שאע"פ שבאמת הוא **עומד במדריגה הפחותה שבכולם**<sup>פ</sup> ששקוע בכל המדות הרעות ותאוות רעות, **ונדמה לו שעומד במקום גדול**, ומבקש שכר כפנחס, דהיינו שבלבו חושב שמגיע לו כבוד מבני אדם והשגות וקבלת תפילה מה' ית', וכיו"ב<sup>פ</sup>, שכר כפנחס.

**אבל כשיש לו בחי' שבת היינו שיתבונן בעצמו היכן**<sup>פ</sup> **הוא עומד, אזי אינו נופל בגדלות, ואינו מבקש שכר פנחס, ובשביל זה נקרא בחי' שבת כי בשבת יכול להתבונן בעצמו.**

**וגם איתא בזוה"ק**<sup>פ</sup> **שבת היא אותיות שין בת בחי' תלת גוונין דעינא ובת עין דהיינו בחי' עיני השכל נמצא שבת נקרא עין לראות.** דהיינו שהשבת מסוגל להסתכל בעיני השכל היכן הוא אוחו במדות ולזכות לשפלות. (וכן ביאר בתורה עט ע"ש/ש)<sup>א</sup>

**וזה שאמר משה (שמות טז) ראו כי ה' נתן לכם את השבת פשוטו של מקרא התבוננו שקבלתם כזו מתנה נפלאה שהיא יום השבת**<sup>ב</sup>. ורבנו דורש דהיינו **כשיש לכם בחי' שבת בחי' ש' בת**

מהרש"א – שמעשיהו כמעשה זמרי כו'. מעשה זמרי ודאי בגלוי ובפרהסיא היה כדכתיב ויקרב אל אחיו את המדינית לעיני משה ולעיני כל עדת גו' אלא דה"ק מעשה זמרי שהיה בגלוי והן עושיין בסתר ומראין עצמן בגלוי כפרושיין לבקש שכר כפנחס וכמה צדיקים היו שעשו מעשים טובים וכן כמה רשעים היו שעשו מעשים רעים אבל נקט אלו זמרי ופנחס שהיו עושים מעשים הפכיים בדבר א' ודו"ק:

**בן יהוידע** – שם עושיין מעשה זמרי. דקדק מהרש"א ז"ל, והלא של זמרי היתה בגלוי, ואיך מדמה לה להאי, ע"ש. ונ"ל בס"ד, גם זמרי עשה בתחלה במרמה ובהסתר לעיני הרואין, שתפס את כזבי והביאה לפני משה רבנו ע"ה, ואמר לו זו אסורה או מותרת, ואם תורה אסורה בת יתרו מי התירה לך וסנהדרין דף פ"ב ע"א, נמצא הראה לעיני הכל שהוא מגייר אותה כמו צפורת חס ושולם, ובאמת לא הוה הכי, אלא היתה עודנה ארמית זונה, ובא עליה בניאוף. ואומרו מבקשים שכר כפנחס, פירוש מכניסים עצמם בעיניינים שאינם שלהם, באומרים שהם מתקנאים קנאת הדת, כמו שנתקנא פנחס, אך באמת כל מגמתם כדי להתייחר ולהתגדל, לערבב העולם בריב ומחלוקת, ומבקשים ליקח אח"כ בזה גדולה, ששימו אותם פרנסים ודיינים, באומרים אלו מקנאים קנאת הדין, וראויים לכך, וכונתם שתשאר שררתם לזרעם וזרע זרעם כאשר היה שכר פנחס בכהונת עולם לו ולזרעו:

<sup>פ</sup> בכת"י שבכ"ס

<sup>פ</sup> **ראה סוף תורה י' – גאות – מודעת זאת בכל הארץ שהיא מדה מגנה וצריך לברח ממנה, אבל יש בני אדם שרודפים אחר כבוד ורוצים למלך ולהנהיג את העולם, ואומרים שיש לאל ידם לעשות פדיונות ולהתפלל תפלות; ועליהם נאמר: "השב אשת האיש כי נביא הוא ויתפלל בעדך וחיה".** כי זה ידוע שהקדוש ברוך הוא וחסר, וכך צריך לומר: שהקדוש ברוך הוא מתאוה לתפלתו של צדיקים, וצריך לילך אצלם שיתפללו עליו עליהם. אבל בעלי גאווה אין הולכים אל צדיקים לבקשם שיתפללו עליהם, וגם אין מניחים שאר בני אדם שילכו אצל צדיקים שיתפללו עליהם, כי אמרו אלו בעלי גאווה, שגם הם צדיקים ויכולים להתפלל, ואין צדיק בארץ יותר מהם. ובוזה הם נקראים בשם אבימלך – אבי לשון רצון, כמו "ולא אבה ה' אלקיך" וכו':

<sup>פ</sup> בכת"י הכין

<sup>פ</sup> **תיקון ע' דף קכו:** – עיינין, בהון ואתה תחזה מפל העם, אנשי חיל בגוון חוור יראי אלהים בגוון סומק, אנשי אמת בגוון ירוק, שונאי בצע בבת עין דאיהי אוכמא, ודא רזא דשבת, ש תלת ענפי תלת גוונין דעינא, ב"ת דשבת דא בת עין, ועליהו איתמר (שמות לא טז) ושמרו בני ישראל את השבת וגומר, והא אוקמוהו דאינון תריין שבתות, אימא עלאה בתלת דרגין, ואימא תתאה בתלת דרגין, עמודא דאמצעייתא בליל שית סטריין דאינון שית דרגין, עיינין דמסתכלין בארץ מישר בחוורה, אלן אינון עיינין דרחימו, ובהון שכינתא איהי יפה פלבנה דלית בה פגמו, דאתמר בה (שיר א טו) הנה יפה רעיית הנה יפה עיניך יונים.

<sup>ז</sup> **תורה עט – ואימתי יכול לראות שפלותו, בשבת.** כי בשבת נאמר (שמות ט"ז): "ראו כי ה' נתן לכם את השבת", כי שבת הוא שייך בת, שייך, תלת גוונין דעינא, ב"ת בת עין, ועל כן בשבת יכול לראות שפלותו. וזהו: "שבו איש תחתיו הנאמר בשבת (שם), הינו תחת מדרגתו, שפל ממה שהוא. ועל כל פנים, "אל יצא איש ממקומו", הינו למעלה ממדרגתו, כגון עושה מעשה זמרי ומבקש שכר כפניחס' (סוטה כ"ב):. ואימתי יכול לראות שפלותו בשבת, כשעושה תשובה שלמה, שהיא שבת. כמו שכתוב (דברים ל): "ושבת עד ה' אלקיך, אתון דדין כאתון דדין". כי יש שני תשובות. אחת, יש בני אדם שעושיין משא ומתן והולכין בהבלי עולם הזה. ובאמצעות נופל לו הרהורי תשובה, ואחר כך חוזר למקומו הראשון. וזהו בחינות (יחזקאל א): "החיות רצוא ושוב", שאין לו ניחא, כי פעם טמא ופעם טהור, כשר ופסול, אסור ומותר, וזהו בחינות ששת ימי חול. אבל תשובה שלמה הוא בחינות שבת, שיש לו ניחא. כי בא שבת בא מנוחה' (רש"י בראשית ב' פסוק ב') שיש לו מנוחה מכל וכל, ונדחה הרע לגמרי. ודע נאמנה, שתשובה שלמה הוא בחינות שבת, כי איתא במדרש רבה (בראשית פרשה כ"ב): כשפגע אדם הראשון לקין, ושאל לו מה נעשה בדיןך, והשיב לו שעשה תשובה. אמר, אם כך תקיף חילא דתשובה, פתח ואמר: "מזמור שיר ליום השבת". ולכאורה, מה ענין שבת אצל תשובה. אבל לפי דברינו מכוון היטב, כי כשעושה תשובה שלמה ונדחה הרע לגמרי, ויש לו ניחא, זהו בחינות שבת, ובחינת שדי, ובחינת מט"ט.

<sup>א</sup> **שמות פרק טז (כט) ראו פי ידוד נתן לכם השבת על כן הוא נתן לכם ביום הששי לחם יומים שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו ביום השביעי:**

**רש"י (כט) ראו –** בעיניכם כי ה' בכבודו מזהיר אתכם על השבת שהרי נס נעשה בכל ע"ש לתת לכם לחם יומים: שבו איש תחתיו – מכאן שמכו חכמים ד' אמות ליוצא חוץ לתחום ג' לגופו וא' לפישוט ידים ורגלים: אל יצא וגו' – אלו אלפים אמה של תחום שבת ולא במפורש שאין תחומין אלא מדברי סופרים ועיקרו של מקרא על לוקטי המן נא':

<sup>ב</sup> **ראה ספורנו שם –** (כט) ראו. התבוננו. כי ה' נתן לכם השבת. ואין זו מצוה בלבד אבל היא מתנה שלא נתנה לזולתם כאמרם ז"ל (שם) פרק יציאות השבת) מתנה טובה יש לי בבית גנוי ושבת שמא ואני חפץ ליתנה לישראל וכן סדרו בתפלה ולא נתתו לגויי הארצות וכו' ערלים, כאמרו ושמרו בני ישראל את השבת, לעשות את השבת, לדורותם והוא ששיגו יום שכלו שבת:

עין, יום שמסוגל להסתכלות בעיני השכל, אז תראו ותתבוננו היטב היכן<sup>צג</sup> המקום שאתם שם שלא תהיו עושים מעשה זמרי ומבקשים שכר כפנחס.

**ע"כ שבו איש תחתיו** [צד] פשוטו של מקרא הכוונה שבשבת אסור לצאת מחוץ לאלפים אמה מתחום העיר. ורבנו דורש **היינו כאו"א** – כל אחד ואחד ע"י ההתבוננות בשבת **יחשב** את עצמו **בעיני עצמו ללא כלום** [צח]. **היינו שיחשוב** את עצמו **בעיני עצמו, במדריגה הפחותה שהוא תחת מדריגתו**<sup>צו</sup>. כמבואר בתורה יד/יג שצריך להקטין את עצמו כנגד מדרגת עצמו, וידמה בעיניו שהוא למטה ממדרגתו, בבחינת (שמות ט"ז): "שבו איש תחתיו".

**ואם אין אתה יכול לבא לידי ענוה זו** להרגיש תחת מדרגתך **עכ"פ** – על כל פנים **אל יצא איש ממקומו** שתרגיש היכן מדרגתך באמת, רק שלא תחשוב שאתה במדרגה יותר גבוהה ממה שאתה באמת, **היינו שלא יהא עושה מעשה זמרי ומבקש שכר כפנחס**. 'מבקש' דייקא דהיינו שחושב שמגיע לו שכר/צח.

עתה חוזר לבאר את הפסוק שבו פתח את התורה עפ"י מה שביאר עד כאן. ומבאר שמה שהקב"ה אמר לעם ישראל בסוף ארבעים שנה במדבר עד עתה סובבתם את הר שעיר דהיינו הייתם תחת מדת הגאווה של עשו, אע"פ שלא בבחי' פנימי, כי הפנימיות של ישראל היא שהם מאמינים בני מאמינים/טו, אבל בבחי' מקיף (סובב) השפיעה עליכם מדת הגאווה של עשו שתהיה אמונתכם פגומה, שלא להתבטל כראוי לה' ומשה עבדו. ועתה שתם הדור הראשון שיצאו ממצרים, פנו צפונה, לאמת הצפונה בלבכם שמגלים אותה רק ע"י התבוננות,

<sup>צג</sup> בכתי"י הכין

<sup>צד</sup> המשך פסוק הנ"ל

<sup>צה</sup> **ללא כלום** – כנ"ל בתורה נב שאחרי שביטל כל התאוות ומדות רעות עדיין נשאר ממנו משהו ישות, שגם אותה צריך לבטל, עד שיחשוב עצמו לכלום ממש. דהיינו שלא מגיע לו כלום. אבל בודאי אין הכוונה שהוא לא שווה כלום, כי זה ענוה פסולה, כמבואר בכמה מקומות, שאסור להיות שלימול, שחושב שאין ערך כלל לעבודת ה' שלו ועל כן לא עושה כלום, אלא אדרבה, כיון שהוא כלום אזי צריך עוד יותר להשתדל בעבודת ה'.

**ראה תורה קצו** – וזה ידוע שענוה בלא חכמה אינה כלום, כי בודאי אין זה מעלת הענוה, להראות עצמו בכפיפת ראש בדרך שטות כאלו הוא ענו, כי זה ענוה פסולה.

**וראה בתורה כב תנינא** בעניין ההכנעה טועים העולם הרבה, כי הלא כמה יגיעות אנו יגעים בעבודה ותפלה כדי לצאת ממוחין דקטנות וכו' כי הכנעה בפשיטות היא קטנות מוחין, ואדרבה יש בזה דעת ובלא דעת זו חנופה ע"ש.

**ומבאר זאת** בעוד כמה תורות – תורה עב תנינא בסוף ותורה פו תנינא, ושיחות הר"ן קמ.

<sup>צו</sup> בכתי"י מדריגותו

<sup>צז</sup> **תורה יד אות ה**. ואין אדם זוכה לתורה, אלא על ידי שפלות, כמו שאמרו חז"ל (ערובין נד): "וממדבר מתנה", שישבר גאותו מארבע בחינות שפלות. כי צריך האדם להקטין את עצמו לפני גדולים ממנו, ולפני בני אדם כערכו, ולפני קטנים ממנו, ולפעמים, שהוא בעצמו קטן שבקטנים – וצריך להקטין את עצמו כנגד מדרגת עצמו, וידמה בעיניו שהוא למטה ממדרגתו, בבחינת (שמות ט"ז): "שבו איש תחתיו".

<sup>צח</sup> **צ"ע משמע** שמי שאינו במדרגת ענוה להרגיש תחת מדרגתו דהיינו שלא מגיע לו כלום ממש, אזי מותר לו לחשוב שמגיע לו שכר על מדרגתו האמיתית.

**ויש הרבה לפלפל בזה** מה שיש שמקפידים שלא מכנים אותם בתואר הרב או הרב הגאון וכיו"ב, וטוענים שאינו כבודם אלא כבוד התורה.

**וראה סוטה דף ה**. – אָמַר רַב חֲזִיָא בְּרַ אֶשִׁי אָמַר רַב: תְּלַמִּיד חָכָם צָרִיךְ שִׁיחָא בּוּ אֶחָד מִשְׁמוֹנָה בְּשִׁמְיָתָא. אָמַר רַב הוֹנָא בְּרִיה דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ: וּמַעֲטָרָא לִיָּה כִּי סָאָא לְשׁוֹבְלָתָא. אָמַר רַבָּא: בְּשִׁמְתָא דְאִית בֵּיה, וּבְשִׁמְתָא דְלִית בֵּיה. אָמַר רַב נַחֲמָן בְּרַ יִצְחָק: לֹא מֵינָה וְלֹא מִקְצָתָה, מִי זוֹטֵר דְּכִתִּיב בֵּיה "תּוֹעֵבֶת ה' קֵל גְּבַה לֵב"?

**ועיין יומא דף כב**: – אמר רב מפני מה נענש שאול מפני שמחל על כבודו שנאמר ובני בליעל אמרו מה ישענו זה ויבזהו ולא הביאו לו מנחה ויהי כמחריש וכתוב ויעל נחש העמוני ויהן על יבש גלעד וגו' ואמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוודק כל תלמיד חכם ודף כג. שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו תלמיד חכם. והכתיב לא תקם ולא תטר? ההוא בממון הוא דכתיב, דתניא איזו היא נקימה ואיזו היא נטירה נקימה אמר לו השאילני מגלך אמר לו לאו למחר אמר לו הוא השאילני קרדומך אמר לו איני משאילך כדרך שלא השאלתני, זו היא נקימה. ואיזו היא נטירה? אמר לו השאילני קרדומך אמר ליה לא למחר אמר לו השאילני חלוקך אמר לו הילך איני כמותך שלא השאלתני, זו היא נטירה. וצערא דגופא לא? והא תניא הנעלבין ואינן עולבין שומעין חרפתן ואינן משיבין עושין מאהבה ושמוחין ביסורין עליהן הכתוב אומר ואהביו בצאת השמש בגברתו, לעולם דנקיטי ליה בליביה, (פרש"י – ואם בא אחר לנקום נקמתו בקיום המשפט ישותק) והאמר רבא כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו, דמפייסו ליה ומפייסו:

<sup>צט</sup> **כמבואר בשבת דף צז**. אמר ריש לקיש החושד בכשרים לוקה בגופו דכתיב והן לא יאמינו לי וגו' וגליא קמי קודשא בריך הוא דמדימני ישראל אמר לו הן מאמינים בני מאמינים ואתה אין סופך להאמין הן מאמינים דכתיב ויאמן העם בני מאמינים והאמין בה' אתה אין סופך להאמין שנאמר יען לא האמנתם בי וגו' ממאי דלקה דכתיב ויאמר ה' לו עוד הבא נא ירך בחיקך וגו':

ותתחזקו באמונה שלימה שהיא בחי' ארץ ישראל, שם הוא ההר הטוב ירושלים והלבנון דהיינו בית המקדש.  
ותזכו ברוחניות לבנין ירושלים.

**וזה [ק] רב לכם טוב את ההר, דהיינו הגדלות וגסות הלב שבכם הסובב את האמונה הנקרא  
הר כנ"ל ובשביל זה שורין דינין עליכם ומה תקנתו, פנו לכם צפונה, היינו שתפנו לכם אל  
לבבכם בחי' צפונה דבר הצפון בחי' שבת בחי' עוה"ב דהיינו התבוננות<sup>קא</sup> ואז יהי' נקרא  
בנין ירושלים אמן ואמן:**

עד כאן ביאור חברותא לתורה רב לך טוב את ההר





